

KAFKASYA'DA BÜTÜNLEŞME VE DAĞILMA DÖNGÜLERİ İÇİNDE GÜRCÜLER, ZANLAR (MEGRELLER VE LAZLAR) VE SVANLAR

Argun Başkan*

ÖZET

Kafkasya'nın otokton (yerli) halkları olan Gürcüler, Zanlar (Megreller ve Zanlar) ve Svanlar etno-kültürel ve politik açıdan çok yakın ancak sonuçta farklı halklardır (ya da "etnik gruplardır"). Geçmişleri tarih öncesi döneme dek takip edilebilen bu halklar genellikle Gürcülerin liderliği altında çok sayıda sosyo-politik bütünleşme ve dağılma döngülerinden geçmişlerdir. Avrasya'nın önde gelen çoketnikli bölgelerinden birisi ve Anadolu ve Mezopotamya gibi klasik merkezlerinin komşusu olan Kafkasya'nın jeopolitiği bu üç halkın dönüşümünde belirleyici izler bırakmıştır. Bu makale Gürcüler, Zanlar ve Svanların derinden iç içe geçmiş tarihlerinin uzak geçmişten bugüne kadarki sosyo-politik bir analizini sunmayı amaçlamaktadır. Bu halkların az incelenmiş tarihlerinin ve sosyo-politik yapılarının daha detaylı çalışılması Kafkasya'daki çatışmaların daha iyi anlaşılmasına ve çözülmesine katkıda bulunabilecektir. Gürcistan'ın etnopolitik yapısının "Kartvellik" boyutunun ötesine geçerek analiz edilmesi ayrıca bu ülkede gelecekte özellikle kriz dönemlerinde yaşanabilecek bazı gelişmelere dair açıklayıcı senaryoların geliştirilmesine yardımcı olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kafkasya, Gürcüler, Megreller, Lazlar, Svanlar.

ABSTRACT

Being autochthonous (indigenous) peoples of Caucasus, Georgians, Zans (Mingrelians and the Laz) and Svans are very closely ethno-culturally and politically related but ultimately different peoples (or "ethnic groups"). These peoples whose past can be traced back to the pre-historic period have passed through numerous cycles of socio-political integration and disintegration mainly under the leadership of the Georgians. Geopolitics of Caucasus, which has been one of the leading multiethnic regions of Eurasia and a neighbouring territory to the classical civilization centers like Anatolia and Mesopotamia, has left determining impacts on the transformation of these three peoples. This article aims to provide a socio-political analysis of the deeply intertwined histories of Georgians, Zans and Svans since distant past until today. A more detailed study of the lesser examined histories and socio-political structures of these peoples would contribute to a better understanding and solution of the conflicts in the Caucasus. An analysis of Georgia's ethnopolitical structure beyond "Kartvelianness" would also help to

* Dr. Ege Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, argunbaskan@gmail.com.

develop explanatory scenarios about some developments especially during crisis times in this country in the future.

Keywords: *Caucasus, Georgians, Mingrelians, Laz, Svans.*

Sovyet sonrası dönemde Kafkasya'daki çatışmalar artan bir uluslararası öneme sahiptir. Genelde Kafkasya özelde Gürcistan coğrafyasının Türkiye, Rusya Federasyonu (RF), Avrupa Birliği (AB), ve Amerika Birleşik Devletler (ABD) gibi önemli bölgesel aktörlerin politikalarına doğrudan etki edecek ve anlaşmazlıklar doğurabilecek bir potansiyele sahip olduğu yakın geçmişteki olaylarca kanıtlanmıştır. 2008 Güney Osetya Savaşı bölgedeki oldukça yerel sorunların bile bir anda uluslararası bir güvenlik krizini tetikleyebileceğini göstermiştir. Bu durum bölge halklarının sosyo-politik konumlarının ve tarihsel arkaplanlarının detaylı ve geniş bir bakış açısıyla incelenmesinin önemini bir kez daha göstermiştir. Bu makale genelde Gürcü/Kartvel kimliği altında ele alınan Gürcü, Zan (Megrel ve Laz) ve Svan halklarının birbiriyle iç içe geçmiş ancak kendi özgün karakteristiğine sahip sosyo-politik tarihlerinin geçmişten günümüze uzanan bir incelemesini amaçlamaktadır. Gürcü, Zan ve Svan halklarının kısmen yüzeysel bir süper-etnonim olan "Kartvel" nitelemesinin ötesine geçilerek çalışılması daha fazla etnopolitik ve hatta dini nüansın analizlere dahil edilebilmesine yardımcı olabilecektir. Gürcistan hakkındaki siyasi analizlerin bu şekilde zenginleştirilmesi bu ülkenin mevcut çatışma sorunlarının ve gelecekte karşılaşılabileceği çeşitli ciddi kriz durumlarının daha iyi anlaşılmasına, öngörülebilmesine ve çözümlenmesine belli bir katkı sağlayabilecektir.

Kimlikler, Toplumlar ve Coğrafyalar

Günümüzde yaygın kabul gören bilimsel görüşe göre, Gürcüler ("Kartlar"), Zanlar (Megreller/Megreller/Mingreller ve Lazlar) ve Svanlar Kafkasya'nın otokton (yerli) halklarındandır. Diğer bir deyişle, bu halkların (ya da "etnik grupların") etnik oluşumu (etnogenesis) Kafkasya'da gerçekleşmiştir. Gürcüler, Zanlar ve Svanlar tarih öncesi ortak bir proto-halkın mensuplarıyken bu halkın sonradan üç farklı halka bölünmesiyle ortaya çıkmışlardır.¹ Paralel başka görüşlere göre, Gürcüler, Zanlar ve Svanlar diğer otokton Kafkasya halkları (Abhazlar, Adıgeler/Çerkesler, çeşitli Dağıstan halkları) ile de en uzak etnik geçmiş açısından akrabadırlar. Bu açıdan Gürcüce bu halkların dilleriyle beraber ortak Kafkas dilleri ailesine mensup kabul edil-

¹ "Georgians (Karts; Kartvelebi)", Barbara West (der.), *Encyclopedia of the Peoples of Asia and Oceania*, Volume 1, Facts on File, New York, 2008, s. 227-239; George B. Hewitt, "Caucasian Languages", Glanville Price (der.), *Encyclopedia of the Languages of Europe*, Blackwell, Malden, Mass., 2000, s. 73.

mektedir. Ancak bu görüş kesin olarak ispatlanmış değildir. Bunun da ötesinde ortak bir Kafkas dil ailesi kavramının kendisi de bugün anladığımız kapsamıyla tartışmalara açık gözükmektedir.²

Gürcüler kendilerine “Kartvel(i)”, dillerine de “Kartuli ena”, ülkelerine de “Sakartvelo” derler.³ “Zanlar” ve “Zan dili” tabirleri ise daha çok akademik kullanımda görülmektedir ve Megrelce (Mingrelce; Mengrelce) ve Lazcanın aslında ortak bir Zan (Tçani) dilinin iki kolu olduğunu göstermek için kullanılırlar.⁴ Modern Gürcü, Zan ve Svan dillerinin tarih öncesi dönemdeki ortak atası olan Proto-Gürcü-Zan-Svan dilinden sırasıyla Svanca, Gürcüce ve Zanca koparak oluşmuşlardır.⁵ Gürcüce, Zanca ve Svanca dilleri arasında tercümansız anlaşmak mümkün değildir.⁶ Bu şekilde Gürcü kelimesinin Gürcüce söylenişinden türemiş olan “Kartvel” etnik ismi (etnonimi) özelde Gürcüleri, daha geniş kullanımda ise Gürcüleri ve onlarla akraba olan Zan ve Svan halklarını kapsar. “Kartvel” tabiri otomatikman Gürcü (“Kart”) faktörünü vurgulaması ve Zanlarla Svanların Gürcülerden farklı halklar olduğu durumunu yadsıması sebebiyle nötr bir tabir olmamasına rağmen ilgili uluslararası literatürün bir bölümünde ve özellikle Gürcistan’daki gündelik resmi ve sosyal hayatta yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. “Kartveller” (fiiliyatta Gürcüler) hakkındaki çok sayıda araştırmaya rağmen Zanları ve Svanları doğrudan ele alan araştırmaların sayısı azdır.

Kartvellik kavramı, Türkiye’deki Lazlar ve (Müslüman) Gürcüler açısından da problemlidir. Türkiye’de yaşayan Lazlar Kartvel tabirine Gürcülükü, Gürcüler ise Hıristiyan Gürcülüğü vurguladığı gerekçesiyle muhalif bir algıyla yaklaşmaktadırlar. Türkiye’li Gürcüler kendilerini nitelemede geleneksel olarak kullandıkları “Çveneburi” (“bizden”) tabirini Kartvel tabirine yeğlemektedirler. Gürcistan’daki Acarlar (Müslüman Gürcüler) arasında da Kartvel terimine aynı dini gerekçelerle mesafeli yaklaşılmaktadır. Bu tepkilerin ortak paydası, Gürcistan’ın bir devlet politikası olarak sınırları dışındakiler de dahil olmak üzere Zanları ve Müslüman Gürcüleri Ortodoks Gürcüler haline getirme çabaları yürüttüğüne dair yaygın kanı olarak gözükmektedir.⁷ Daha geniş bir çerçeveden bakıldığında, Gürcistan’da yaşayan

² Chirikba, Viacheslav A., “The Problem of the Caucasian Sprachbund” in Pieter Muysken (ed.), *From Linguistic Areas to Areal Linguistics*, John Benjamins Publishing, Amsterdam, 2008, s. 25-94.

³ R. G. Gachechiladze, *The New Georgia: Space, Society, Solitics*, Texas A&M University Press, Texas, 1995, s. 17.

⁴ Hewitt, George, “Caucasian Languages”, E. K. Brown and Sarah Ogilvie (der.), *Concise Encyclopedia of Languages of the World*, Elsevier, Boston, 2009, s. 192.

⁵ Hewitt, “Caucasian Languages”, 2000, s. 73.

⁶ Karina Vamling ve Revaz Tchantouria, “Complement Clauses in Megrelian”, *Studia Linguistica*, Cilt 45, No. 1-2, 1991, s. 72.

⁷ “(Niçin) Kartvellik = Hıristiyanlıktır”, 18 Ağustos 2007, Türkiye Gürcüleri Platformu İnternet Sitesi, <http://www.turkgurcu.com/content.php/141-Nicin-Kartvellik-Hiristiyanliktir> (17 Aralık 2010); Naciye Saraç, “Türkiye Gürcistan İlişkileri Baltalanmaya

Ahıska ve Azeri Türklerinin de söz konusu Ortodoks Gürcüleştirme (“Kartvellerleştirme”) dayatmalarından şikâyetleri bulunmaktadır.⁸ Ahıska Türkleri Gürcü yönetiminin kendilerini için doğrudan “Türk” ifadesini kullanmaktan kaçınarak, “Meshet/Mesheti” ifadesini kullanmaya devam etmesine tepkili gözükmetedirler.⁹

Çok isabetli bir kullanım olmasa da Zanların ve Svanların Gürcülerin yakın akraba halkları olmaktan ziyade Gürcülerin alt-grupları veya boyları olarak sayılması Gürcistan’da sadece resmîyette değil anaakım Gürcü akademiyasında ve popüler kültüründe çok sık rastlanılan bir durumdur. Zanların ve Svanların Gürcülerle akraba ama sonuçta Gürcülerden farklı halklar olduğunu kabul etmenin Gürcülük/Kartvellik bilincinin yaygınlığını ve Gürcistan’ın toprak bütünlüğünü zedeleyeceğinden korkulmaktadır.¹⁰ Gürcü terminolojisini aynen kullanan azınlıktaki bazı yabancı araştırmacılar da Zanları ve Svanları Gürcülerin altgrubu olarak saymaktadırlar.¹¹ Buna karşın, daha fazla sayıdaki yabancı araştırmacı Zan ve Svan dillerinin Gürcüceyle aynı proto-kökenden gelmekle beraber ayrı diller olduğunu kabul etmektedirler.¹² Gürcüleştirmeye karşı direncin Megreller ve Svanlar arasında düşük düzeyde olduğu gözükmetedir, ancak özellikle Nugzar Dzhodzhuva gibi Megrel milliyetçiler sosyal açıdan marjinal düzeyde de olsa her fırsatta Megrellerin Gürcü olmadığını hatırlatmaya ve bilinç oluşturmaya devam

Çalışılıyor”, *Global Yorum İnternet Dergisi*, 18 Mart 2008, <http://www.globalyorum.com/inc/newsread.asp?readid=2332> (17 Aralık 2010); “TürkGürcü.Com Hakkında”, Türkiye Gürcüleri Platformu İnternet Sitesi, <http://www.turkgurcu.com/content.php/113-HAKKIMIZDA> (17 Aralık 20-10); “Megreller ve Megrelya Sorunu/ Margalepe do Margalonaşi P’roblema”, Kolkhoba Tartışma Platformu İnternet Sitesi, http://groups.google.com/group/KOLKHOPA/browse_thread/thread/b2a82d0-4b6ade531?pli=1 (17 Aralık 20-10); “Kartveller ve “Müslüman” Kartveller”, <http://www.gamarcoba.com/Yazilar.asp?goster=dos&id=89> (17 Aralık 2010).

⁸ Naciye Saraç, “Borçalı’daki Azerbaycan Türklerinin Sorunlarına Çözüm Bulunmalı”, *Global Yorum İnternet Dergisi*, 20 Ağustos 2007, <http://www.globalyorum.com/inc/newsread.asp?readid=1430> (17 Aralık 2010).

⁹ Nusret Kopuzlu, “Tiflis Toplantısının Ardından”, *Bizim Ahıska Dergisi*, <http://www.ahıska.org.tr/yazi.php?goster=74> (17 Aralık 2010).

¹⁰ Jonathan Wheatley, “Georgia and the European Charter for Regional or Minority Languages”, *ECMI Working Paper*, No. 42, June 2009, s. 13-15; Laurence Broers, “Who are the Mingrelians?: Language, Identity and Politics in Western Georgia”, 6. *Annual Convention of the Association for the Study of Nationalities* (2001) Başlıklı Konferansa Sunulan Tebliğ, <http://www.bonetweb.com/caucasus/KV/OECAUC/mingrelians.pdf> (17 Aralık 2010).

¹¹ “Mingrelians (Mengrelians, Megrelians)”, Barbara West (der.), *Encyclopedia of the Peoples of Asia and Oceania*, 2008, s. 537; “Svans”, Barbara West (der.), *Encyclopedia of the Peoples of Asia and Oceania*, 2008, s. 759.

¹² Tapani Salminen, “Europe and North Asia”, Christopher Moseley (der.), *Encyclopedia of the World’s Endangered Languages*, Curzon, Richmond, 2007, s. 220.

etmektedirler.¹³ Svanca ve Zancanın doğu kolu olan Megrelce günümüzde Gürcücenin etkisinde asimile olarak kaybolmak üzeredir.¹⁴ Ancak, anaakım Gürcü dilbilimcilere göre bu durum farklı dillerin asimilasyonu değil, Gürcücenin kendi içindeki farklı lehçelerin erimesi durumudur.¹⁵ Gürcü, Zan, Svan dilleri içinde sadece Gürcüce yüzyıllardan beri sistemli bir yazı dili ve resmi dil imkânlarına sahiptir.¹⁶

Zancanın batı kolu olan Lazca ise benzer şekilde Türkçe tarafında asimile edilme sürecindedir.¹⁷ Zan ve Svan dillerinin asimilasyonu tamamlanırsa taşıyıcısı oldukları Zan ve Svan kültürleri de onları takiben ortadan kalkabileceklerdir. Bununla beraber, Gürcistan'daki Megrel ve Zanların durumunda da görüleceği gibi, Türkiye'deki Lazların önemli bir bölümü (bazı aydınlar, sanatçılar ve halkın bir bölümü hariç) kendi durumlarını bir "asimilasyon süreci" olarak görmemekte ve kültürlerinin yok olmasıyla ilgili özel bir kaygı duymamaktadırlar.¹⁸ Tekrar Gürcü-Zan-Svanların geneline dönersek, bu makalenin yaklaşımı yukarıdaki birinci görüşü destekler niteliktedir, yani ortada tek bir Gürcü dili ve iki alt grubu değil, birbiriyle aynı proto-dilden türemiş üç farklı dil (Zanca, Svanca ve Gürcüce) ve etnik grup (halk) vardır. Dolayısıyla, Gürcüler, Zanlar ve Svanlar hakkındaki sosyopolitik incelemelerin bu ayrımı göz önüne alması gerekmektedir. Gürcü, Zan, Svan halklarının sosyo-politik tarihlerinin bir incelemesinin sunulacağı bu makalede "Kartveller/Kartvel halkları" yerine, daha objektif bir kullanım olabilecek "Gürcü-Zan-Svan halkları" tabiri kullanılacaktır.

Gürcülerin orijinal etnik coğrafyası, Acarlar da dâhil olmak üzere, günümüz Gürcistan coğrafyasının esas olarak orta, doğu, güney ve güney batı bölgeleri ağırlıklıdır ancak günümüzde Gürcüler Gürcistan'ın bütün bölgelerinde çoğunluk durumundadırlar. Zanların Megrel kolu ve Svanlar ise Gürcistan'ın kuzey ve kuzeybatısındaki Samegrelo ve Svaneti bölgelerinde ve

¹³ Nugzar Dzhodzhuva, "Ben Bir Megrelim", (çev. Ali İhsan Aksamaz), http://www.lazuri.com/tkvani_ncarepe/yy_aks_ben_bir_megrelim.html (17 Aralık 2010); "Mingrelian Nationalist Party", <http://megrelia.no.sapo.pt/index2.htm> (17 Aralık 2010).

¹⁴ Christopher Moseley (der.), *Interactive Atlas of the World's Languages in Danger of Disappearing Online - Extended Dataset*, <http://www.unesco.org/culture/languages-atlas/index.php> (17 Aralık 2010).

¹⁵ Anonim Kollektif, "UNESCO's "Atlas of Endangered Languages" and Georgia", www.lingua.ge/pages/unesco/atlas_e.pdf (17 Aralık 2010).

¹⁶ Manana Kobaidze ve Karina Vamling, "The Balance of Languages in Post-Soviet Georgia", Annika Rabo ve Bo Utas (der.), *The Role of the State in West Asia: Papers Read at a Conference Held at the Swedish Research Institute in Istanbul*, 14-16 November 2002, Tauris, London, 2005, s. 179-192.

¹⁷ Moseley (der.), *Interactive Atlas of the World's Languages in Danger of Disappearing Online - Extended Dataset*, 2010.

¹⁸ İldiko Beller-Hann ve Chris Hann, *İki Buçuk Yaprak Çay: Doğu Karadeniz'de Devlet, Piyasa, Kimlik*, (çev. Pınar Öztamur, Orijinal Basım Yılı: 2001), İletişim, İstanbul, 2003, s. 310-315.

Abhazy'nın güneyinde yaşamaktadır. Zanların Laz kolu ise genel olarak Gürcistan dışında Türkiye'nin doğu Karadeniz bölgesinde yaşamaktadırlar. Gürcü-Zan-Svan halkları sınıflandırmasına girmeyen Abhazlar ve Güney Osetler 2010 yılı itibariyle resmen ve fiilen Gürcistan'ın dışında kalmaktadırlar ve bağımsız konumdadırlar. Ancak bu durum Gürcistan ve dünyadaki pek çok devlet tarafından henüz tanınmış ve kabullenilmiş değildir. Gürcistan'da ayrıca Azeriler, Ermeniler ve Vaynakh halklarıyla (Çeçenler, İnguşlar) akraba olan Batsbiler gibi başka etnik gruplar da yaşamaktadır. Dünyadaki Gürcü-Zan-Svan halklarının %90'ı Gürcistan'da yaşamaktadır ve Gürcü-Zan-Svan grubu ülke nüfusunun % 70'den fazlasını oluşturmaktadır.¹⁹

Gürcistan'da Gürcüler, Zanlar ve Svanlar 1930'lardan beri nüfus sayımlarında sadece Gürcü olarak kaydedilmektedir. Bu sebepten dolayı Gürcistan'daki Gürcülerin, Zanların ve Svanların ayrı ayrı nüfuslarının ne olduğuna dair günümüzde resmi veriler yoktur. Benzer bir durum önemli sayıda Laz ve Gürcü nüfusunun yaşadığı Türkiye için de geçerlidir.²⁰ Gürcü, Zan ve Svanların sayıları hakkında kapsamlı bilimsel veriler yoktur. Dağınık resmi verilerin ise güvenilirliği şüphelidir. Çeşitli tarihli resmi rakamlar ve güncel tahminlerin bir derlemesi aşağıda sunulmuştur.

Gürcü, Zan ve Svanların nüfuslarını net olarak bilmek veri yetersizliği ve resmi sınırlamalar sebebiyle güç bir sorundur. 2010 sayımına göre resmi toplam nüfusu 4.436.400²¹ olan Gürcistan'da, Wheatley'e göre 400.000 Megrel, 1000 Laz, 30.000 Svan yaşamaktadır.²² Moseley ise 350.000 Megrel ve 80.000 Svan olduğunu belirtmektedir.²³ Bu çalışma çerçevesinde Gürcistan özelinde "etnik" Gürcü, Zan ve Svan nüfusları konusunda aşağıdaki gibi bir tahmin yapılabilir. Gürcistan'ın 2002 nüfus sayımına göre ülke nüfusunun resmi etnik dağılımı şöyledir: Gürcü % 83,8, Azeri % 6,5, Ermeni % 5,7, Rus % 1,5, diğer % 2,5. Ülkenin % 83,8'i Gürcü, % 16,2'si diğer halklara mensuptur.²⁴ Ülkenin 2010 nüfusu da göz önüne alınarak bu orantı günümüz için kabaca aynı alındığında, yaklaşık olarak 3.700.000'e tekabül eden % 83,8'den Wheatley ve Moseley'in işaret ettiği 430.000 civarındaki Zan ve

¹⁹ James B. Minahan, *One Europe, Many Nations: A Historical Dictionary of European National Groups*, Greenwood Publishing, Westport, CT, 2000, s. 282.

²⁰ Hewitt, "Caucasian Languages", 2000, s. 75; Tolga Uzun, "Lazcayı Yok Etmenin Dayanılmazlığı Üzerine", http://www.lazuri.com/lazcayi_yoketmenin_dayanilmazligi_uzerine.html (17 Aralık 2010).

²¹ Population, National Statistics Office of Georgia, http://www.geostat.ge/index.php?action=page&p_id=473&lang=eng (17 Aralık 2010).

²² Jonathan Wheatley, Georgia and the European Charter for Regional or Minority Languages, ECMI Working Paper, No. 42, June 2009, http://www.ecmi.de/download/working_paper_42_en.pdf (17 Aralık 2010).

²³ Christopher Moseley (der.), Interactive Atlas of the World's Languages in Danger of Disappearing Online - Extended Dataset, <http://www.unesco.org/culture/languages-atlas/index.php> (17 Aralık 2010).

²⁴ Central Intelligence Agency, The CIA World Fact Book, Washington, 2010.

Svan nüfus tahminleri toplamı düşüldüğünde 3.300.000 civarında etnik Gürcü nüfusu sonucu tahmini olarak elde edilebilir. Ancak tüm bu tahmini rakamlar kesin bir veri olarak kabul edilemez.

Resmi nüfusu 2010 itibariyle 141.927.297²⁵ olan RF, Gürcü, Zan ve Svan nüfuslarını resmen sayan tek ülke konumundadır. RF'nin 2022 yılı resmi sayımına göre ise ülkede 198.249 Gürcü (resmen ayrı ayrı sayılan "Gürcüler", "Acarlar" ve "İngilolar" kategorilerinin toplamı), 433 Megrel, 221 Laz, 41 Svan yaşamaktadır. Bununla beraber RF'nin etnik nüfus kategorizasyonu da fazla detaylı gözükmemektedir. Tek bir Gürcü kategorisine dahil edilebilecekken Gürcüler (197.934), İngilolar (63; Azerbaycanlı Gürcüler) ve Acarlar (252) ayrı ayrı sayılmıştır.²⁶ 2009 yılı resmi nüfusu 72.561.312²⁷ olan Türkiye'ye bakıldığında, Andrews 83.306 Gürcü ve 115.000 Laz²⁸; medyada verildiği haliyle gayriresmi MGK Raporu 1.000.000 civarı Gürcü ve 80.000 Laz²⁹; Varer 400.000-500.000 Laz³⁰; Moseley ise 2001 itibariyle ve Türkiye ağırlıklı olarak Türkiye ve Gürcistan'da 130.000-150.000 Laz nüfusu olduğu görüşündedir.³¹ Tüm bu rakamların kabaca bir değerlendirmesi yapılırsa, dünyada genelinde Gürcülerin yaklaşık 3.500.

²⁵ Predvaritelnaya Otsenka Çislennosti Postoyannogo Naseleniya Subyektov Rossiyskoy Federatsii, http://www.gks.ru/free_doc/2010/popul10-Pr.xls (22 Aralık 2010).

²⁶ Natsionalny Sostav Naseleniya, Rusya Federasyonu 2002 Nüfus Sayımı, http://www.perepis2002.ru/ct/html/TOM_14_24.htm (17 Aralık 2010). RF'nin 2010 sayımının etnik dağılım verileri bu çalışma tamamlandığında açıklanmamıştır.

²⁷ Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları - Dönemi: 2009, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=39&ust_id=11 (22 Aralık 2010).

²⁸ Peter A. Andrews, Ethnic groups in the Republic of Turkey, L. Reichert, Wiesbaden, 1989.

²⁹ 2008 yılında Türkiye'de gazetelerde yer alan haberlere göre, Prof. Şaban Kuzgun başkanlığında Erciyes, Elazığ Fırat ve Malatya İnönü Üniversitesi'ne mensup bir grup öğretim görevlisi Milli Güvenlik Kurulu'nun (MGK) için 2000 yılında "Türkiye'deki Etnik Grupların Dağılım Raporu" isimli gizli bir rapor hazırladılar. Resmen hiç açıklanmayan bu rapor 2007'de Malatya'da öldürülen biri Alman üç misyonerin cinayeti davası dosyasına ek olarak konuldu. Medyada verildiği haliyle bu rapora göre, Gürcüler "*[a]ğırlıklı olarak Ordu, Artvin, Samsun ve Marmara bölgesinde yaşıyorlar. 1 milyona yaklaşan nüfusuyla Gürcüler, Karadeniz'deki birkaç ilde yaşayanların dışında Gürcüce'yi unutmüş durumda. Ancak son yıllarda Gürcistan'ın kurulmasıyla Gürcülüğe yönelik bir artış olduğu dikkat çekiyor.*". Lazlar ise "*[b]ütün Doğu Karadenizliler'in Laz sanılması yanlışından dolayı kalabalık sanılan Lazlar'ın gerçek sayısı 80 bin civarında. Çünkü bir Kafkas halkı olan ve Lazca konuşan gerçek Lazlar, Rize ve Artvin'in birkaç köyünde ve göç ettikleri birkaç Marmara şehrinde yaşıyorlar.*" "Türkiye'deki Kürtlerin sayısı!", Milliyet, 6 Haziran 2008, <http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=SonDakika&Kategori=yasam&ArticleID=873452&Date=07.06.2008> (17 Aralık 2010).

³⁰ Sadık Varer, "Asimilasyon ve Lazlar", 10 Temmuz 2008, http://www.lazuri.com/sadik_varer/s_v_asimilasyon_ve_lazlar.html (17 Aralık 2010)

³¹ Moseley, Christopher (der.), Interactive Atlas of the World's Languages in Danger of Disappearing Online - Extended Dataset.

000, Zanların 800.000-1.000.000, Svanların ise 30.000-100.000 civarında bir nüfusa sahip oldukları düşünülebilir. Ancak, bu alanda daha kesin ve resmi çalışmalara ihtiyaç olduğu ortadadır.

Megrellerin ve Svanların tamamı, Gürcülerin ise çoğunluğu Ortodoks Hristiyan olan Gürcüler Tiflis'teki Gürcü Kilisesi'ne bağlıdır. Gürcü Kilisesi ülkenin kültürünün ana taşlarından birisi ve Gürcistan'ın bağımsızlık göstergelerinden birisi olarak kabul edilmektedir.³² Lazlar ve Gürcülerin Acarlar olarak bilinen alt-grubu ise Müslüman'dır. Hristiyanlığın ve İslam'ın kabulünden önce yerel çoktanrıcılık ve Sasani İran etkisindeki Manizm dinleri Gürcistan'da yaygın olarak görülmüştür. Yahudilik ise yüzyıllardır ülkede yaşayan Yahudiler tarafından Gürcistan'da temsil edilmektedir.³³ Coğrafi konumları sebebiyle Gürcü-Zan-Svan halkları iç-dış göçlerle ve çatışmalarla şekillenerek etno-kültürel açıdan kendi kendini tekrarlayan bir bütünleşme ve dağılma çemberi içinde yaşayagelmişlerdir. Bu halkları birbirine en çok yaklaştıran mıknaş içlerinde sosyo-politik açıdan en ileri düzeyde olan Gürcülerin zor ve rızanın özgün bir karışımına dayanan bölgesel ve dönemsel nüfuz genişlemeleri olmuştur. Gürcü-Zan-Svan halklarının ana yerleşim coğrafyası (kısaca Gürcü-Zan-Svan coğrafyası; kabaca Kuzeydoğu Anadolu-Abhazya-Ermenistan-Azerbaycan arasındaki bölge) özellikle 19. yy'dan beri önemli sosyo-politik altüst oluşlarla şekillenmiştir. Bunun en yakın örneği kurulması kadar dağılması da büyük çalkantılara yol açan SSCB deneyimi olmuştur.

Etnik Oluşum ve İlk Sosyo-Politik Yapılar

Anadolu ve Mezopotamya gibi klasik medeniyet merkezlerine komşu olan Gürcü-Zan-Svan coğrafyası insanlığın en eski izlerinden bazılarını barındırmaktadır. Tiflis'in iki saat güneyindeki Dmanisi'de 1999 ve 2001'de bulunan insan kalıntılarının yaşı 1.7 milyon yıl olarak tarihlerindirilmiştir. "Homo Georgicus" olarak sınıflandırılan bu arkeolojik insan kalıntıları Afrika dışındaki en eski insan yaşantısını göstermektedir.³⁴ Günümüzden birkaç yüzyıl bin yıl önce insanların Gürcü-Zan-Svan coğrafyasının tamamına yayıldığı bilinmektedir. Sayıları çok az olup avcılık ve toplayıcılıkla geçinen ve taş aletleri kullanabilen bu göçebe insanlardan geriye fazla bilgi kalmamıştır. Bölgenin bu ilk insan topluluğunun bugünkü yerli (otokton) Kafkas halk-

³² Minahan, *One Europe, Many Nations*, s. 282.

³³ Coene, Frederik, *The Caucasus: An Introduction*, Routledge, New York, 2010, s. 78.

³⁴ Kate Wong, "First Humans to Leave Africa Weren't Necessarily a Brainy Bunch", 8 Temmuz 2002, <http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=first-humans-to-leave-afr> (22 Aralık 2010); Steve Connor, "A Skull That Rewrites the History of Man", 9 September 2009, <http://www.independent.co.uk/news/science/a-skull-that-rewrites-the-history-of-man-1783861.html> (22 Aralık 2010).

larının en eski ortak atalarını oluşturan proto-nüfus kitlesine dahil olmuş olmaları makul bir olasılıktır.³⁵

Gürcistan coğrafyası bilinen tarihinin büyük bölümünde yabancı hakların istilalarına ve/veya göçlerine sahne olmuştur. Gürcü-Zan-Svan haklarıyla ilişkilendirilen ilk siyasi birimler Bronz Çağı'nda (M.Ö. 3500-2500) geniş kabile konfederasyonları olarak ortaya çıkmıştır. Güney Kafkasya ve Anadolu'ya yayılan Mtkvari-Araks Kültürü oluştu. Takip eden yüzyıllarda (M.Ö. 2500-1500) Gürcistan coğrafyasında Hititler, Mitaniler, Asurlular ve Urartularla komşu olan Trialeti Kültürü yaşadı.³⁶ Gürcü-Zan-Svanların 7000 yıllık bir zaman dilimine yayılan derin etno-kültürel yakınlıkları tarih boyunca kesintisiz devam etse de her zaman ortak bir siyasi birlikleri olmadı. Gürcüler önderliğinde birleştikleri dönemler haricinde, tarihlerinin büyük bir kısmında birbirlerinden ayrı ve/veya yabancı güçlerin egemenliğinde yaşadılar. Gürcüler ve Zanlar kendi içlerinde ayrıca sosyo-politik parçalanma ve yeniden birleşme döngülerinden geçtiler. Bunların içinde en az nüfuslu olan Svanlar genelde tek ve görece izole bir topluluk olarak yaşabildiler.³⁷ Gürcüler esas olarak bugünkü Gürcistan'ın iç, doğu ve güney bölgelerinde, Zanlar güneydoğu Karadeniz sahilinde, Svanlar ise biraz içerideki Kuzey Kafkasya'ya yakın kısımlarda yaşadılar. Tüm tarihleri boyunca, Svanların ve Zanların coğrafi konumları fazla değişmezken Gürcüler zaman içinde batı ve kuzey yönünde yayılarak bugünkü etnik coğrafyalarına ulaştılar.

Karadeniz kıyısındaki çoketnikli (Gürcü-Zan-Svan, güney Abhaz) Kolçis (Egrisi) arazisinde kurulan Kolhida (Kolçis; Kolheti; Kolha; Egrisi) Krallığı en eski Gürcü-Zan-Svan devletiydi. Coğrafi konumu nedeniyle Zan ağırlıklı olan Kolhida Krallığı doğal kaynakları sayesinde balıkçılık, ticaret, metal işlemeciliği, hayvancılık ve tarımla uğraşıyordu. Kesin kuruluş tarihi bilinmeyen bu devletten bahseden en eski kayıtlar MÖ 6.yy'daki Yunanlılara aittir. Başkenti bugünkü Kutaisi kenti olan Kolhida Krallığı'nın yönetici tabakası siyasi örgütlenmede Lazlara göre daha fazla ilerlemiş olan Megrellerden oluşuyordu. Kolhida Krallığı MÖ 6.yy'da kendis parasını bastırmıştı. Zayıflama sürecine giren Kolhida Krallığı MÖ 5.yy'dan itibaren Perslerin, Büyük İskender ve ardıllarının, Pontus Krallığı'nın ve Romalılarının saldırılarıyla karşılaştı. M.Ö.1.yy'da Romalılar Kolhida Krallığı'nı işgal ederek yönetimi Megrellerden alıp Lazlara verdiler. Bu tarihten sonra devletin adı

³⁵ J. C. Catford, "The Classification of Caucasian Languages", Robert Austerlitz and Sydney M. Lamb (der.), *Sprung From Some Common Source: Investigations Into the Prehistory of Languages*, Stanford Univ. Press, Stanford, 1991, s. 262.

³⁶ Karine Khristoforovna Kushnareva, *The Southern Caucasus in Prehistory: Stages of Cultural and Socioeconomic Development From the Eighth to the Second Millennium BC*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1997.

³⁷ David Levinson, *Ethnic Groups Worldwide: A Ready Reference Handbook*, Oryx Press Phoenix, Ariz., 1998, s. 35.

Lazika Krallığı oldu ve seçimle işbaşına gelen krallar tarafından yönetildi. Lazika Krallığı Roma sınırlarını korumakla yükümlü olsa da Roma'ya asker ve vergi vermiyordu. Vassal konumdaki Lazika Krallığı 7.yy'a kadar Romalılar ve İranlılar arasında sayısız kez el değiştirdi. Zanlar bu iki gücü hile ve diplomasiyle dengelemeye çalışsalar da çok az başarılı oldular. Yunan, Latin ve İran etkilerine ilaveten Zanlar bu süreçte Gürcü-Zan-Svan halkları arasında açık arayla sosyo-politik yükselişe geçen Gürcülerin gittikçe gerisinde kaldılar ve yazılı kültür alanında onlara tabi oldular. Kesin yıkılış tarihi bilinmemekle beraber Laz Krallığı 689 itibariyle ortadan kalkmıştı. Zanların ve coğrafyalarının bundan sonraki sosyo-politik gidişatı günümüze uzanan süreçte başta Gürcüler olmak üzere Araplar, Romalılar, İranlılar, Moğollar, Türkler, Ruslar ve kısmen de Abhazların değişken siyasi, kültürel ve dini genişleme dalgalarının hâkimiyeti altında devam etti.³⁸

Gürcü tarihçiliği antik Yunan mitolojisindeki Argonotların Kafkasya'ya olan ünlü seferini Kolhida Krallığı coğrafyasına yaptığını kabul etmektedir. Aynı şekilde Yunan mitolojisinin Kafkas dağlarına zincirlenen kahramanı Prometheus'un hikâyesi de bu dönemle ilişkilendirilmektedir. Bu tez ve buna ilaveten bazı Gürcü tarihçilerin Kolhida Krallığı'nın başkentini Abhazyadaki Dioscurias (bugünkü Suhum) olarak kabul etmeleri Gürcü ve özellikle Abhaz tarihçiler arasındaki pek çok anlaşmazlık konusundan birisidir. Bu tür tarihe dayalı argümanlar Gürcü-Abhaz anlaşmazlığının temel öğeleri arasındadır. Abhazyayı Kolçis Krallığı döneminden beri "Gürcistan'ın" bölünmez parçası olarak kabul eden Gürcü tarih ve kimlik algısına karşın, Abhaz tarihçiler Kolhida Krallığı diye bir devletin varlığına bile şüpheyle yaklaşmaktadırlar.

Ancak Abhazlar, Çerkesler (Adıgeler), Ubıhlar ve Zanlara dair başka araştırmalar Argonotlar efsanesini Gürcülerden ziyade bu halklarla ilişkilendirmektedir. Kafkas dağlarına zincirlenen mitolojik Yunan kahramanı Prometheus ise, hemen hemen bütün Kafkasya halklarının ortak kültürel değeri olan ünlü Nart destanının Çerkes ve Abhaz versiyonlarında Sosruko isimli mitolojik kahramanla özdeşleştirilmektedir. Gürcü tarihçiliği Prometheus'un Gürcü kahramanı Amirani olduğu söylemektedir. Daha tartışmalı olan Argonotlar konusunda özellikle Abhaz tarihçilerin tezlerine göre, Gürcüler uzun süre Karadeniz'e çıkışı olmayan bir kara halkı olarak yaşadıkları için deniz yoluyla Kafkasya'ya ulaşan antik çağ Yunanlılarıyla doğrudan temasları olmamıştır ve dolayısıyla söz konusu temaslar Karadeniz kıyısında yaşayan Adıge, Abhaz, Ubıh, Zan halklarının biri veya birkaçı (büyük ihtimalle Abhazlar) tarafından gerçekleştirilmiştir. Svanlar ve Gürcüler

³⁸ Nikoloz Berdzenişvili ve Simon Canaşa, *Gürcüstan Tarihi* (Çev. Hayri Hayrioğlu, orijinal basım yılı 1940), Cilt 1, 2. Baskı, Sorun Yayınları, İstanbul, 2000, s. 55-59, 61.; Muhammed Vanilisi ve Ali Tandilava, *Lazlar'ın Tarihi* (Gürcüceden çev. Hayri Hayrioğlu, orijinal basım yılı 1964), Etik Yayınları, İstanbul, 2005, s. 15-17, 38-65.

(Kartlar) ise yakın zamanlara dek daha iç kesimde yaşamışlardır. Gürcü tarihçiler ise tam görüşü savunarak Abhazların Güney Kafkasya'ya çok sonradan sızdıklarını iddia etmektedirler.³⁹ Anca her durumda net olan şey, MÖ 600'den itibaren Yunanlıların Yunanistan dışında kurdukları kolonici şehir-devletler Adıgelerin (Çerkesler), Ubıhların, Abhazların ve Gürcü-Zan-Svan halklarının yaşadığı doğu Karadeniz sahillerinde oluşmuş olmasıydı. Günümüzdeki Anapa (Rusya Federasyonu), Suhum, Oçamçira (Abhazya) ve Batum (Gürcistan) bunlardandı. Aslen yayılmacı olmalarına rağmen, bu Yunan yapıları yerli halklarla önemli düzeyde barışçıl ticaret ve kültürel ilişkiler geliştirebildiler.⁴⁰

Roma-İran-Arap Rekabeti ve Abhazlarla Birlikte Yaşam

Gürcü-Zan-Svan halkları Lazika Krallığı'na ilaveten MÖ 3.yy'da Kartli (İberya) Krallığı kurdular. Günümüzdeki Gürcistan'ı ikiye kesen Surami dağlarının doğusunda kurulan bu krallıkta, coğrafi konumu gereği, Gürcü unsuru ağırlıktaydı. Kuzey ve Güney Kafkasya'yı birbirine bağlayan Daryal Geçidi'yle Surami Dağları'nın bittiği yerin arasında yer alan başkent Mtskheta bu konumu sayesinde Avrasya ve Orta Doğu'da yapılan ticaretin noktalarından birisi haline geldi. Kartli Krallığı'nın nispeten gelişkin siyasi ve kültürel örgütlenmesi daha sonraki Gürcü ağırlıklı devlet yapılarına da temel oluşturdu.⁴¹ MÖ 1.yy'da Romalılar Kartli Krallığı'nı işgal ettiler ve birkaç yüzyıl sürecek güçlü siyasi, dini, ekonomik ve kültürel hakimiyetleri ve etkileri boyunca Kartli Krallığı'nı bir çeşit vassal devlet statüsünde kendilerine tabi kıldılar.⁴² Roma'yla ilişkisini genelde itaatkar sürdüren Kartli Krallığı bölgesinden geçen uluslararası ticaretten payını alarak zenginleşti. Roma hakimiyetindeki Gürcü-Zan-Svan halkları 3.yy'dan Roma'yla Kafkasya üzerinden rekabete girişen İran tehdidiyle karşılaşmaya başladı. Bu halklar

³⁹ Özdemir Özbay, *Dünya Mitolojisi ve Nartlar*, Kafkas Araştırma Kültür Dayanışma Vakfı, Ankara, 1999; John Colarusso, *Myths from the Caucasus: the Nart Sagas of the Circassians, Abazas, Abkhaz, and Ubykhs*, Princeton University Press, Princeton NJ, 2002; Hewitt, "Caucasian Languages", 2000, s. 77; Graham Smith ve Diğerleri, *Nation-building in the Post-Soviet Borderlands: The Politics of National Identities*, Cambridge University Press, Cambridge, 1998, s. 54-56; Berdzenişvili ve Canaşia, *Gürcüstan Tarihi*, 2000, s. 50-52. Abhaz ve Gürcü tarihçilikleri arasındaki anlaşmazlıklar ve güncel çatışmaların algılanmasına olan psikolojik ve kültürel etkileri ayrı bir araştırma konusu olacak kadar geniştir. Bu makalede söz konusu farklı bakış açıları göz önüne alınarak, konunun akışının gerektiği yerlerde kısıtlı ve akademik bir bilgi sentezi yapılmaya çalışılacaktır. Bununla beraber, bu tür bir sentez yapmak makalenin asli konusu ve amacı değildir.

⁴⁰ Gocha R. Tsetskhladze, *The Greek Colonisation of the Black Sea Area: Historical Interpretation of Archaeology*, F. Steiner, Stuttgart, 1998.

⁴¹ Guram Koranashvili, "Early States in Ancient Georgia", Henri J. M. Claessen ve Peter Skalnik (der.), *The Early State*, Mouton, New York, 1978, s. 257-268.

⁴² Ronald G. Suny, *Armenia, Azerbaijan and Georgia*, Federal Research Division, Library of Congress, Washington DC, 1995, s. 158.

arasında Hıristiyanlığın yayılması bile Roma-İran rekabetinin manipüle ettiği bir süreç şeklinde gerçekleşti. Hıristiyanlığa geçen Gürcü-Zan-Svan halkları bu sebepten dolayı İranlılarınkine kıyasla Roma hakimiyetine daha açık oldular.⁴³

5. yy'da Germen ordularının İtalya'ya kadar gelmeleriyle Kafkasya'daki Roma gücü İranlılar lehine geriledi. İran yönetimine girmek istemeyen Kartli Krallığı Kral Vahtang Gorgasali döneminde belli bir yükseliş yaşadı. Tiflis bu dönemde krallığın başkenti oldu.⁴⁴ Kral Gorgasali'den sonra İranlılar hanedan ve soylular arasındaki rekabetten faydalanarak Kartli Krallığı'nı ele geçirdiler. Daha batıdaki Zanlar (daha ziyade Lazlar) Roma hakimiyetinde yaşamaya devam ederken sonraki birkaç yüzyılda toprakları Kartli Krallığı ile beraber Roma ve İranlılar arasında pek çok kez el değiştirdi. Bizans-İran rekabetine 630'lardan itibaren Araplar da üçüncü bir taraf olarak dahil oldular. Bizans ve İran karşısında üstünlük kazanan Araplar 655 itibariyle Kartli Krallığı coğrafyasının çoğuna egemen oldular. "Orijinal" Kartli Krallığı ortadan kalktı. Arapların yönetimindeki Tiflis Emirliği kuruldu. Birkaç yüzyıl süren Arap üstünlüğünün yavaş yavaş erimesiyle bir dizi yerel krallık ve prenslik ortaya çıktı.⁴⁵ Bu dönemde Bizans vassalı statüsündeki Abhazlar yükselişe geçti. Bizans'ın desteğini almış ve Kartli Kralı Leon Miriana'nın kızıyla evlenmiş olan Abhaz Kralı 1. Leon Abhazyalı'nın tamamına ilaveten Svan ve Megrel coğrafyasını ele geçirdi. Hazar kralının kızı olan annesi sebebiyle Hazarların desteğini alan 2. Leon ise Bizans'tan bağımsızlığını kazanarak 788-797 civarında "Abhazların Kralı" ünvanıyla başkenti Kutaisi olan "Abhazyalı Krallığı'nın" kurucusu oldu. Gürcü-Zan-Svanları kontrolüne almak için Ermenilerle rekabete girişen Abhazyalı Krallığı'nın sınırları 9.yy'da günümüzdeki Güney Gürcistan'da bulunan Akhalkalaki'ye kadar genişlemişti.⁴⁶ Bu şekilde Megrel ve Svanlara ilaveten Gürcülerin çoğu⁴⁷ ve Lazların da bir kısmı⁴⁸ Abhazların yönetimine girmişlerdi.

9. yy'dan itibaren Güney Kafkasya'da Bagrationi (Bagratid) sülalesinden gelen liderler yükselmeye başladı. Aslen Ermeni kökenli olan Bagrationi sülalesinin doğruluğu oldukça şüpheli iddialarına göre ailenin kökleri Hz. Süleyman'a dek uzanıyordu. Bu güçlü sülalenin/yeni hanedanın Gürcü-

⁴³ Ronald Grigor Suny, *The Making of the Georgian Nation*, 2. Basım, Indiana University Press, Indiana, 1994, s. 19.

⁴⁴ M. D. Lordkipanidze, *Essays on Georgian History*, Metsniereba, Tbilisi, 1994, s. 12-13.

⁴⁵ Gachechiladze, *The New Georgia: Space, Society, Politics*, 1995, s. 20-23.

⁴⁶ Oleg Bgzhba, "History: First-18th Centuries", George Hewitt (der.), *The Abkhazians: A Handbook*, The Curzon Press, Richmond, Surrey, 1999, s. 60-63.

⁴⁷ "Georgians (Karts; Kartvelebi)", Barbara West (der.), *Encyclopedia of the Peoples of Asia and Oceania*, 2008, s. 231.

⁴⁸ Nicholas C. J. Pappas, "Abhaz", James Stuart Olson ve Nicholas Charles Pappas, *An Ethnohistorical Dictionary of the Russian and Soviet Empires*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, 1994, s. 7.

ler ve Ermeniler dışında Abhazlar arasında da oluşan bir kolu vardı.⁴⁹ Bagrationi sülalesinden gelen Gürcü Kralı 1. Giorgi'nin (4. Gurgen) ve yerine geçecek erkek varisi olmayan Abhaz Kralı 3. Theodosius'un (Kör Teodos) kızkardeşinin oğlu olan 3. Bagrat "Abhazların ve Kartvellerin Kralı" unvanını alarak 978'de Abhazya'yı da içerecek şekilde yeni "Birleşik Gürcü Krallığı'nın" kurucusu oldu.⁵⁰

17. yy'a kadar Gürcü kralları tarafından yönetilen Abhazlar, Abhaz ve Gürcü (esasen Megrel) soyluları arasındaki çatışmalar neticesinde⁵¹ 16. yy'da ayrı bir prenslik olarak (Bagrationilerin Abhaz kolu olan Şervaşidze/Çaçba ailesinin biri Osmanlı diğeri Rus eğilimli iki rakip kolunun yönetiminde fiilen ikiye bölünmüş Abhazya Prenslığı)⁵² olarak bağımsızlıklarını kazanıp kısa süre sonra da Gürcü-Zan-Svanlar gibi önce Osmanlı vassallığına sonra da 19. yy'da Rus vassallığına (1801/1810)⁵³ ve doğrudan yönetimine (1864) gireceklerdi.⁵⁴

Kısa Süren "Altın Çağ" ve Türk Yönetimi

11. yy'da Gürcü-Zan-Svan halkları nispeten kısa bir süreliğine Bizans-Selçuklu rekabetinin konusu oldular. Özellikle Selçuklular bölgede etkili oldular. 11.yy'ın sonlarında başlayan Haçlı Seferleri'nin hem Bizans'ı hem de Selçukluları yıpratmasından faydalanan Birleşik Gürcü Krallığı Kralı 4. David (İnşacı David) bugünkü Gürcistan coğrafyasındaki tüm Bizans, Selçuklu ve Arap güçlerini ülkeden çıkartarak krallığını genişletti. 4. David döneminden başlayarak Gürcü-Zan-Svan halklarının sosyo-politik gidişatı açık şekilde Gürcüler tarafından belirlenmeye başlandı. Anaakım Gürcü tarihçiliğinin "altın çağ" olarak nitelediği 12-13.yy'da Birleşik Gürcü Krallığı gücünün zirvesine ulaştı. Siyasette Kraliçe Tamara (1184-1213), edebiyatta da Şota Rustaveli ile anılan bu dönemde Birleşik Gürcü Krallığı Kafkasya'nın

⁴⁹ Hugh Montgomery, *The God-Kings of Europe: The Descendants of Jesus Traced Through the Odonic and Davidic Dynasties*, Book Tree, San Diego, CA, 2006, s. 60-61; Shahzad Z. Najmuddin ve Mesrovb Jacob Seth, *Armenia: A Resumé With Notes on Seth's Armenians in India*, Trafford, Victoria, B.C., 2006, s. 12; Pappas, "Abhaz", 1994, s. 7.

⁵⁰ Berdzenişvili ve Canaşia, *Gürcüstan Tarihi*, 2000, s. 130; Bgazhba, "History: First-18th Centuries", 1999, s. 60-63.

⁵¹ Pappas, "Abhaz", 1994, s. 7.

⁵² Minahan, *One Europe, Many Nations: A Historical Dictionary of European National Groups*, 2000, s. 8; Pappas, "Abhaz", 1994, s. 8.

⁵³ Gürcü tarihçiliği Abhazya'nın Kartli-Kakheti Krallığı'nın parçası olarak 1801'de Rus Çarlığı'na ilhak edildiğini söylerken, Abhaz tarihçiliği Abhazya'nın ayrı bir prenslik olarak 1810'da ilhak edildiğini kaydetmektedir. Vicken Cheterian, *War and Peace in the Caucasus: Ethnic Conflict and the New Geopolitics*, Columbia University, New York, 2009, s. 68.

⁵⁴ Tim Potier, *Conflict in Nagorno-Karabakh, Abkhazia, and South Ossetia: A Legal Appraisal*, Kluwer Law International, The Hague, Boston, 2000, s. 8.

üçte ikisine, Doğu Anadolu'ya ve Kuzeybatı İran'a dek genişledi. Toplum hayatının her alanında büyük bir canlanma görüldü.⁵⁵

Ancak, Kraliçe Tamara'dan bir yüzyıl kadar sonra Birleşik Gürcü Krallığı Moğol istilası ve hanedan-soyly çekişmeleri nedeniyle tekrar zayıfladı. 1200'lerden itibaren Avrasya ve Orta Doğu'nun büyük bölümünü işgal eden Moğollar 1236'da Birleşik Gürcü Krallığı'nı ele geçirdiler. 14.yy'da Kral 5. Giorgi döneminde Birleşik Gürcü Krallığı Moğol yönetiminden kurtuldu.⁵⁶ Gürcülerin tekrar bölgesel güç olma çabaları Timur Devleti'nin istila dalgalarıyla yeniden kesildi. Timur'un orduları girdikleri her ülkede Moğollarınkine benzer şekilde büyük can ve mal kayıplarına neden oldular. 1386'da Tiflis'i yakan Timur Gürcüleri özellikle ekonomik açıdan geri dönülemez şekilde zayıflattı. Gürcüler kendi içlerinde de bölünmelere uğradılar. Haçlıların ve Bizans'ın Osmanlılar ve Memlükler tarafından ortadan kaldırılması Birleşik Gürcü Krallığı ve Ermenistan'ın Avrupa'daki büyük Hıristiyan devletlerle bir zamanlar çok canlı olan temaslarını kesti.⁵⁷ Birleşik Gürcü Krallığı 1450-1460'larda 8. Giorgi dönemi ve devamında Kakheti Krallığı, "yeni" Kartli Krallığı ("eski/orijinal" Kartli Krallığı 650'lerde yıkılmıştı), "yeni" İmereti Krallığı'na ("eski/orijinal" İmereti Krallığı 1258-1330 arasında Birleşik Gürcü Krallığı'ndan geçici olarak bağımsızlık kazanmıştı) ve beş prensliğe (Guria, Svaneti, Abhazya, Samstkhe, İmereti) bölündü. Kakheti ve "yeni" Kartli Krallıklarının 1762'de birleşerek kuracakları Kartli-Kakheti Krallığı İran, "yeni" İmereti Krallığı ise Osmanlı eğilimli dış politika izlediler. Bu birimlerin hepsi 19.yy'da Rus Çarlığı tarafından ele geçirilecekti.⁵⁸

15. yy'dan itibaren Gürcü-Zan-Svan halklarının gidişatını Osmanlı-İran rekabeti belirledi. Üçüncü bir güç olan Rus Çarlığı'nın Gürcü-Zan-Svan halklarıyla ilk temasları 1556'da Rusların Astrahan Hanlığı'nı ele geçirmeleriyle başlasa da esas etkileri 18.yy'da görülmeye başlanacaktı. Osmanlı ve İran rekabeti arasındaki geçici uzlaşmalar sonucunda bu halkların toprakları 16. yy'da bu iki imparatorluk arasında bölündü. 18.yy'ın başlarında Kral 6. Vakhtang döneminde Kartli Krallığı bir toparlanma yaşasa da bu kısa süreli oldu. Osmanlılar açıkça Rus yanlısı olan 6.Vakhtang'ı sürgüne göndererek Tiflis'i de içeren egemenliklerini sağlamlaştırdılar. Bölgede Osmanlı-İran rekabetinin baskısı devam etti.⁵⁹ Gürcüler ayrıca Dağıstanlı Lakların (Lekler) akınları ve kendi içlerindeki hanedan-soyly çatışmalarıyla boğuşular.

⁵⁵ Coene, *The Caucasus: An Introduction*, 2010, s. 111-113.

⁵⁶ Suny, *The Making of the Georgian Nation*, 1994, s. 40-41.

⁵⁷ Berdzenişvili ve Canaşia, *Gürcüstan Tarihi*, 2000, s. 202-203, 206.

⁵⁸ Suny, *Armenia, Azerbaijan and Georgia*, 1995, s. 48; Christopher P. M. Waters, *Counsel in the Caucasus: Professionalization and Law in Georgia*, Martinus Nijhoff, Leiden, 2004, s. 25.

⁵⁹ Nikolas K. Gvosdev, *Imperial Policies and Perspectives Towards Georgia: 1760-1819*, Macmillan, Basingstoke, 2000, s. 14.

Osmanlılar ve birbirleriyle rekabet eden soylular Lakların saldırılarından faydalanmaya çalıştılar.⁶⁰

Çarlık Rusyası Yönetimi: Direnişten Pragmatizme

İçerideki ve dışarıdaki rekabetle başedemeyen Kartli-Kakheti Krallığı sonuçta 1783'de Georgievsk Antlaşması'yla Rus Çarlığı'nın korumasına girdi. Ancak İran'ın 1795'te Kartli istila etmesi karşısında Ruslar sessiz kalarak müdahale etmediler. İran'ın bu istilasının Kartli-Kakheti Krallığı zayıflatmasından istifade eden Rus Çarlığı 1801'de bu krallığı doğrudan kendi topraklarına kattı.⁶¹ 1811'de Gürcü Kilisesi'nin "otosefalliği" iptal edildi.⁶² Zaten Kafkasya'nın tamamını işgal etme sürecinde olan Rus Çarlığı 19.yy'ın ilk yarısında tüm Gürcüleri, Megrelleri ve Svanları doğrudan yönetimine soktu. Lazlar ise Osmanlı yönetiminde yaşamaya devam ettiler.⁶³ Bu dönemde sonra İran sahneden yavaş yavaş çekilirken Osmanlı-Rus rekabeti öne çıktı. Adıgeler (Çerkesler), Abhazlar, Çeçenler gibi yerli halklara ilaveten Osmanlıları ve İranlıları yenen Rus Çarlığı 1864 itibarıyla Kafkasya'nın tümüne hakim oldu.

Rus yönetimine girmek istemeyen bağımsızlık yanlılarının hızlı tasfiyesinden sonra, Gürcü toplumu ve özellikle soylu kesim Rus Çarlığı ile karşılıklı faydaya dayalı, uyumlu bir ilişki kurdu.⁶⁴ Gürcüler Çarlık döneminde özellikle Gürcücenin eğitim ve yayın dili olması konusunda bazı dönemsel baskılara uğrasalar da⁶⁵ Çarlık yönetimiyle ilişkilerinde o dönemde radikal bir problem yaşanmadı. Rus-Kafkas Savaşları süresince Gürcüler Rus güçlerine doğrudan aktif destek verdiler. Pek çok rütbeli Gürcü asker Rus ordusunda savaştı. Gürcülerin Ruslara destek vermelerinin temel sebebi, Gürcülerin yerel hegemon olarak Abhazya başta olmak üzere Kuzey Kafkasya yönünde yayılmasını mümkün kılmaktı. Kafkas-Rus Savaşlarının bitiminde Osmanlı İmparatorluğu'na sürgün edilen Adıgelerden ve Abhazlardan boşalan toprakların kolonizasyonundan Gürcüler de pay almak istediler. En

⁶⁰ Berdzenişvili ve Canaşa, *Gürcüstan Tarihi*, 2000, s. 269-270.

⁶¹ Suny, *Armenia, Azerbaijan and Georgia*, 1995, s. 159.

⁶² Dmitrij V. Pospelovskij, *The Orthodox Church in the History of Russia*, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, NY, 1998, s. 202.

⁶³ Anaakım Gürcü tarihçiliği Lazların (ve aslında tüm "Kartvellerin") genelde Türk (Selçuklu, Osmanlı, Türkiye Cumhuriyeti) özelde de Osmanlı yönetimi altındaki yaşantısını büyük siyasi, kültürel ve dini baskılar altında geçen bir süreç olarak tasvir ederken, Bilgin gibi bazı araştırmacılar bunun tamamen tersinin geçerli olduğunu savunmaktadırlar. Mehmet Bilgin, *Doğu Karadeniz: Tarih-Kültür-İnsan*, 3. Basım, Ötüken, İstanbul, 2002.

⁶⁴ Suny, *The Making of the Georgian Nation*, 1994, s. 73-75.

⁶⁵ Howard I. Aronson ve Dodona Kiziria, *Georgian Language and Culture: A Continuing Course*, Slavica, Bloomington, Ind., 1999, s. 121-122.

azından Abhazya için gerçekleştirilmesi Çarlık döneminde başlanan bu hedef ilerideki Stalin döneminden itibaren önemli ölçüde başarılacaktı.⁶⁶

Gürcü Gazetesi Şorama'nın 1882'deki 15. sayısı Gürcülerin (Megreller dahil) 1864 Adıge Sürgünü (Çerkes Sürgünü; Kafkas Sürgünü) ve 1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Adıgelerde ve Abhazlardan boşalan topraklarda arazi edinmelerini Gürcü tarihindeki "en harika olaylardan birisi" olarak niteliyordu. 1886'da Çarlık yönetimindeki Abhazya nüfusunun % 59,9'u Abhazken, 1989'da bu oran Gürcüler ve Megreller lehine %17,8'e düşmüş olacaktı. Aynı süreçte Abhazya'ya Gürcü ve Megrellerden daha az sayıda olmak üzere pek çok Rus ve Ermeni yerleştirildi.⁶⁷

Milliyetçilik, Marksizm ve Kısa Süren Bağımsızlıklar

Batılı yaşam tarzının ve değerlerinin Kafkasya'ya Çarlık Rusyası tarafından taşınmasının hızlanmasıyla, 19.yy'ın sonlarından itibaren Gürcüler arasında romantik tarzda bir milliyetçilik algısı uyanmaya başladı. En azından başlangıçta, Rus Çarlığı'ndan ayrılmaktan ziyade bir çeşit özerklik ve ulusal canlanma isteyen⁶⁸ bu akıma ilaveten Çarlık karşıtı Menşevik ağırlıklı Marksist görüşler de güç kazanmaya başladı. Süreç içinde, Gürcü milliyetçiliği ve Menşeviklik birbirlerinin içinde bir anlamda eridi ve Gürcistan Menşeviklerin en güçlü olduğu ülke haline geldi.⁶⁹ Bu duruma rağmen, paradoksal bir şekilde Bolşeviklere mensup olan Gürcü asıllı İosif Jugaşvili (Josef Stalin) bu dönemde yükselmeye başlayarak Lenin'in ölümünden sonra SSCB'nin lideri konumuna gelecekti. Kafkasya 1. Dünya Savaşı sırasında Rus, Osmanlı, Alman, Gürcü, Ermeni, Azeri güçlerinin birbirleriyle rekabetine sahne oldu. Çarlık rejiminin 1917'deki Bolşevik Devrimi'yle yıkılması Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan arasında çok kısa ömürlü Transkafkasya Demokratik Federal Cumhuriyeti'nin (Şubat-Mayıs 1918; kısaca Transkafkasya Federasyonu) kurulmasına olanak sağladı.

⁶⁶ Austin Jersild ve Neli Melkadze, "The Dilemmas of Enlightenment in the Eastern Borderlands: The Theater and Library in Tbilisi", *Kritika: Explorations in Russian and Eurasian History*, Cilt 3, No. 1, 2002, s. 27-49.

⁶⁷ Teymuraz A. Achugba, "The ethno-demographic aspect of the Georgian-Abkhaz conflict", *Abkhazia in the Context of Contemporary International Relations* (Pitsunda, Abhazya, 29 Haziran - 1 Temmuz 2004) Başlıklı Konferansa Sunulan Tebliğ, <http://www.abkhazworld.com/articles/conflict/25> (17 Aralık 20-10); Daniel Müller, "Ethno-demographic History of Abkhazia, 1886 - 1989", George Hewitt (der.), *The Abkhazians: A Handbook*, The Curzon Press, Richmond, Surrey, 1999, s. 218-239.

⁶⁸ Natalie Sabanadze, *Globalization and Nationalism: The Cases of Georgia and the Basque Country*, Central European University Press, Budapest, 2010, s. 70.

⁶⁹ Daniel Chirot, *Modern Tyrants: The Power and Prevalence of Evil in Our Age*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1994, s. 103; Horace Bancroft Davis, *Toward a Marxist Theory of Nationalism*, Monthly Review Press, New York, 1978, s. 68.

Fiiliyatta Menşevik Gürcülerin kontrolündeki Transkafkasya Federasyonu Bolşevik Rusya'nın 1918 Brest-Litovsk Antlaşması'yla kendini 1. Dünya Savaşı olayları ve bölgeden soyutlamasıyla kendini Osmanlı güçleriyle karşı karşıya buldu. Osmanlıların Kafkasya yönündeki ilerleyişleri Ermeniler ve Gürcülerin tepkisini çekerken Azerilerin desteğiyle karşılaştı. Transkafkasya Federasyonu ile Osmanlılar Trabzon ve Batum'da yapılan barış müzakerelerine Azeri Musavatçılar ayrı bir delegasyon gönderdiler. Bu müzakerelerde Azerilerin Transkafkasya Federasyonu'nu sürdürmekten ziyade aynı müzakerelere delegasyonlarını gönderen Kuzey Kafkasya Dağlıları Cumhuriyeti'yle (1917-1920) bir çeşit federasyon kurmaktan yana oldukları görüldü. Bu durum, Gürcüler ve Ermeniler arasında bölgede büyük bir Pan-Türkist devletin kurulacağı endişelerine yol açtı. Aslında Osmanlıların müttefiki olan Almanlar Kafkasya'yı doğrudan kendi kontrollerine almak için müzakere sürecine Transkafkasya Federasyonu lehine müdahil oldular. Batum müzakerelerindeki Alman temsilcisi General von Lossow Gürcülerle gizlice görüşerek onlara kendi bağımsızlıkları ilan etmeleri durumunda Alman himayesine gireceklerini söyledi. Lossow'un bu tavsiyesine kulak veren Gürcü liderler Transkafkasya Federasyonu'ndan ayrıldılar. Gürcüleri suçlayan Ermeniler ve Azerilerin de federasyondan çekilmesiyle bu devlet ortadan kalktı. Takip eden süreçte, Ermeni güçleriyle Osmanlılar arasında bazı çatışmalar yaşandı. Bu şekilde, kendi içinde birlik gösteremeyen Transkafkasya Federasyonu'nun dağılmasının ardından Menşeviklerin yönetimindeki bağımsız Gürcistan 1918'de ayrı bir devlet olarak ortaya çıktı.⁷⁰

Tarihi boyunca farklı dönemlerde Gürcü yönetimine girip çıkmış olan Abhazya ise bu dönemde Kafkas Dağlıları Cumhuriyeti, Bolşevik Rus yönetimi, Osmanlı ve Menşevik Gürcü yönetimi taraftarları gibi dört farklı grubun rekabetini yaşadı. Sonuçta Menşevik Gürcü taraftarlarının Kasım 1917'de galip gelmesiyle Abhazya "Abhazya Halk Konseyi'nin" yönetimine girdi. Abhazya'nın özerkliği koşuluyla Menşevik Gürcü hükümetinin yönetimini tanıyan bu konseyin Tiflis'le arasının kısa süre sonra açılması yüzünden konseyin daha önceden rakip gruplara karşı destek almak için Abhazya'ya davet etmiş olduğu Gürcü askerleri konsey güçlerine karşı kanlı bir operasyon düzenledi ve Abhazya'nın özerkliğini iptal edildi. Gürcü ve Güney Oset güçleri arasında da aynı dönemde kanlı çok kanlı çatışmalar oldu. Konsey güçleri ve Tiflis arasındaki çatışmalar 1921'de Bolşevik Kızıl Ordu'nun Güney Osetya dahil Gürcistan'ı ve Abhazya'yı birden ele geçirmesine dek devam etti. Abhazya'ya ve Güney Osetya'ya özerklik veren Bolşevikler Abhazya'nın statüsünü Mart 1921'de daha yükselterek Abhazya'yı Gürcistan'dan ayrı bir Sovyet Cumhuriyeti yaptılarsa da Aralık 1921'deki özel bir düzenlemeyle Abhazya egemenlik güçlerinin bir kısmını Gürcistan ile paylaşmak

⁷⁰ Richard Pipes, *The Formation of the Soviet Union: Communism and Nationalism, 1917-1923: With a New Preface*, Harvard University Press, Cambridge, Mass., 1997, s. 193-195.

zorunda kaldı. Abhazya ve Gürcistan 1922'de Ermenistan ve Azerbaycan'ı da kapsayacak şekilde meydana getirilen Transkafkasya Sovyet Federal Sosyalist Cumhuriyeti'ni (Transkafkasya SFSC)'nin parçası yapıldılar. Aynı süreçte Gürcistan içinde özerk Acaristan bölgesi oluşturuldu. Stalin döneminde 1931'de Abhazya'nın Sovyet cumhuriyeti statüsü iptal edilerek, Abhazya yeniden Gürcistan içinde özerk bir bölge statüsüne indirildi.⁷¹ Transkafkasya SFSC'nin 1936'da dağıtılmasından sonra Gürcistan ayrı bir Sovyet cumhuriyeti oldu.⁷² Tüm bu Stalinist Sovyetleştirme sürecinde Gürcü, Megrel ve Svanların da Bolşevik yönetimine karşı çeşitli başkaldırma denemeleri (1921 Svaneti bölgesi ve Kakhét-Khevsureti bölgesi ayaklanmaları, Ağustos 1924 ayaklanması) görüldüyse de bunlar kanlı şekilde bastırıldı.⁷³

Stalin Devri: Kısa Dönemli Kazanımlar ve Uzun Dönemli Kayıplar

Özellikle Stalin döneminde ekonomik göstergeleri iyileşen Gürcistan'da ateist materyalizm çizgisinde yeni bir modernleşme süreci yaşandı. Şehirleşme ve okuryazarlık arttı. Gürcülerin Stalin rejimi özelinde Sovyet yönetimine asıl minnet duymasını sağlayan şey Abhazya'nın Stalin tarafından ayrı bir Sovyet cumhuriyeti statüsünden Gürcistan'ın alt özerk bölgesi statüsüne indirilmesi oldu. Yerel Abhaz Bolşevik lider Nestor Lakoba'nın gizemli ölümü sonrasında Abhaz alfabesi yasaklandı, Abhazca eğitimi sınırlandırıldı, Abhazya'daki devlet kadrolarının çoğu Gürcü ve Megrellere tahsis edildi. 1937'den sonra onbinlerce Megrel devletin iş ve konut desteğiyle Abhazya'ya yerleştirildi. O tarihe kadar, Abhazya'yı Gürcistan'ın tarihsel parçası olarak görmekle yetinen Gürcü tarihçiler Stalin döneminde Abhazların ayrı bir millet olmayıp, Gürcülerin bir kabilesi olduğunu ileri sürmeye başladılar. Benzer baskılar Osetler dâhil olmak üzere diğer etnik gruplara da uygulandı.⁷⁴ Gürcistan açısından bu "olumlu" gelişmelere rağmen, genel anlamda hiçbir politik özgürlüğün söz konusu olmadığı bu dönemde, rejim için sakıncalı bulunan Gürcüler de dahil olmak üzere pek çok Gürcistan vatandaşı Stalin'in "temizlik operasyonlarıyla" öldürüldü. Zaten, 1920'lerde Gürcistan'da Bolşevik yönetimin kurulması sırasında benzer şekilde pek

⁷¹ Stuart J. Kaufman, *Modern Hatreds: The Symbolic Politics of Ethnic War*, Cornell University Press, Ithaca, N.Y., 2001, s. 88-89.

⁷² Charlotte Mathilde Louise Hille, *State Building and Conflict Resolution in the Caucasus*, Brill, Leiden, 2010, s. 198-200.

⁷³ Stephen F. Jones, "The Establishment of Soviet Power in Transcaucasia: The Case of Georgia 1921-1928", *Soviet Studies*, Cilt 40, No. 4, 1988, ss. 616-639.

⁷⁴ Robert Service, *Stalin: A Biography*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass., 2004, s. 328; Smith, *Nation-building in the Post-Soviet Borderlands: The Politics of National Identities*, 1998, s. 171; Stanislav Lakoba, "History: 1917-1989", George Hewitt (der.), *The Abkhazians: A Handbook*, The Curzon Press, Richmond, Surrey, 1999, s. 96.

çok köylü, papaz, aristokrat, aydın ve siyasetçi öldürülmüştü.⁷⁵ İlaveten, 2. Dünya Savaşı'nda SSCB tarafında savaşan Gürcistan'ın çok sayıda vatandaşı savaşta hayatını yitirdi. 2. Dünya Savaşı döneminin görece olumlu etkisi, Gürcü-Megrel-Svanların savaş dönemindeki desteğini garantilemek isteyen Stalin'in 1943'de Gürcü Ortodoks Kilisesi'nin yeniden kurulmasına izin vermesi ve enternasyonalist Marksizmin gölgesinde kalmış Gürcü milliyetçiliğinin canlandırılmasına izin vermesi oldu.⁷⁶

Stalin'in 1953'deki ölümü ve sağ kolu Megrel Lavrenti Beria'nın aynı yıl idamıyla Sovyet sistemi içindeki en önemli desteklerini yitiren Gürcistan sonraki dönemi Moskova'yla görece sorunlu yaşadı. Kruşçev, Stalin dönemindeki pek çok uygulamayı düzeltmeye kararlıydı. Örneğin, Stalin döneminde Gürcüler lehine sindirilen Abhazların ve Osetlerin eğitim ve yerel yönetimdeki bazı hakları Kruşçev döneminden itibaren iyileştirildi. Ermenice, Azerice ve Rusça öğretim imkânları arttırıldı. Bu gelişmeler ve Gürcücenin Rusça'nın baskısı altına girdiğine dair kaygılar Gürcistan'ın 1970'lere kadar uzayacak ciddi tepkilerine neden oldu.⁷⁷ Ancak, bu hoşnutsuzluk Sovyet rejimini tehdit edecek bir düzeye ulaşmadı. Esas ilginç nokta, tüm bu revizyonist süreçte Megrellerin ve Svanların Gürcüleştirmesini engelleyecek hiçbir adımın atılmamasıydı. Çarlık rejiminden beri süregeldiği üzere Rus/Sovyet idarecileri Megrelleri ve Svanları genel olarak Gürcülük dairesi içinde görmekte mahsur görmediler. Devam eden dönemde, Sovyet modernleşmesi Gürcü-Zan-Svan halkları içinde en izole ve taşralı tarzda yaşayagelmış Svanların 1950-1960'larda Gürcistan'ın ve SSCB'nin geri kalanıyla daha fazla sosyo-ekonomik yakınlaşmasını getirdi.⁷⁸

Sovyet Sonrası: Milliyetçilik ve Üniterizm Israrıyla Kayıplar

Stalin'den sonra Sovyet sistemi içinde en çok yükselen ikinci Gürcü olan Eduard Şevardnadze'nin Gorbaçov döneminde SSCB'nin dış işleri bakanı olması Sovyet Gürcistan yönetiminin Moskova'yla ilişkilerini Stalin günlerindeki kadar olmasa da iyileştirdi. Gorbaçov'un 1980'lerdeki perestrojka ve glasnost politikaları tüm komünist blokta olduğu gibi Gürcistan'da da görece daha fazla siyasi özgürlük anlamına geldi. Ancak bu siyasi özgürlük alanı, çokkültürlü ve çoğulcu bir Gürcistan idealinden çok Gürcü milliyetçiliği ekseninde üniter bir ulus-devlet kurulması çabaları için kullanıldı. Megrellerin ve Svanların önemli bir bölümü bu projeye destek verirken, Abhazlar, Osetler ve hatta Acarlar (Müslüman Gürcüler) ve Ermeniler Gür-

⁷⁵ Robert Service, *Stalin: A Biography*, Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Mass., 2004, s. 329.

⁷⁶ Suny, *Armenia, Azerbaijan and Georgia*, 1995, s. 163.

⁷⁷ Smith, *Nation-building in the Post-Soviet Borderlands: The Politics of National Identities*, 1998, s. 171.

⁷⁸ Levinson, *Ethnic Groups Worldwide: A Ready Reference Handbook*, 1998, s. 35.

cistan içinde daha fazla yabancılaştılar.⁷⁹ 1990 sonbaharında yapılan genel seçimde Megrel asıllı ancak ateşli Gürcü milliyetçisi, eski Sovyet muhalifi ve bağımsızlık taraftarı Zviad Gamsakhurdia başa geldi. 1991’de yapılan bir referandumda SSCB’den ayrılma kararı çıktı. 9 Nisan 1991’de ilan edilen bağımsızlık 26 Aralık 1991’de SSCB’nin resmen dağılmasıyla fiiliyata geçti.

Gamsakhurdia’nın “Gürcistan Gürcülerindir” şeklinde ifade ettiği Gürcü milliyetçiliği Gürcistan’ın genel sosyo-ekonomik sorunlarını aşmasında işe yaramadığı gibi, Abhazlar ve Osetlerle olan sorunları ciddi şekilde kötüleştirdi. Gamsakhurdia Tiflis’ten uzaklaşan özerk Acaristan’ı güç kullanarak kontrolüne almaya çalıştıysa da Batum’daki Rus üssünün komutanı buna engel oldu. Sonuçta, Acaristan Tiflis’e vergi vermeyi bıraktı. Gamsakhurdia takip eden dönemde Abhazların ve Osetlerin zaten kısıtlı olan özerk konularını tamamen yoketmeye girişti. 1991’de Gorbaçov’a karşı yapılan başarısız darbe girişiminde Gorbaçov’a pek destek vermemesi pek çok müttefikini yitirerek yalnızlaşmasına neden oldu. Gamsakhurdia’nın Yeltsin döneminde bağımsızlık isteyen Çeçenleri resmen tanıyan tek lider olması Moskova’yla ilişkilerini daha da bozdu. Abhazların ve Osetlerin bağımsızlık arayışlarına ilaveten, iç sorunlar nedeniyle Gamsakhurdia karşıtı Gürcü muhalefeti de büyüdü.

Abhazya’da savaşmış ve Tiflis’in merkezi kontrolüne girmek istemeyip RF’den da yarı-gizli askeri destek alan isyancı milis güçlerinin başını çektiği muhalefet güçleriyle Gamsakhurdia’nın mensup olduğu Megrellerin yaşadığı Samegrelo bölgesinde yoğunlaşan oldukça karmaşık bir iç savaş sürecinde Gamsakhurdia 1992’de bir süreliğine ülkeden kaçmak zorunda kaldı. Gamsakhurdia Azerbaycan, Ermenistan ve bağımsız Çeçenistan’da yaşadık-tan sonra Eylül 1993’te geri dönerek Samegrelo’nun yerel merkezi Zugdidi’de bir sürgün hükümeti kurdu. Gamsakhurdia bu noktada ilginç bir tavır değişikliğiyle Abhazlarla yakınlaşmayı denedi ve bağımsız bir Megrel-Abhaz cumhuriyetinin kurulmasını önerdi.

Gamsakhurdia’nın Ocak 1992’de Tiflis’ten kaçmasıyla Mart 1992’de Şevardnadze’nin gelişi arasında Tiflis’i isyancı milis güçlerin liderleri Tengiz Kitovani ve Jaba Ioseliani yönetti. Şaşırtıcı bir şekilde demokratik yönetime geçmek istediklerini ilan eden bu komutanlar Şevardnadze’yi Gürcistan’a davet ettiler. Gürcistan’daki iktidar boşluğu Eduard Şevardnadze’nin başa geçmesiyle büyük oranda giderildi. Batının ve RF’nin desteğini alan Şevardnadze güçleri Kasım 1993’te Zugdidi’yi aldılar. Gamsakhurdia Aralık 1993’te Samegrelo’da bir köyde esrarengiz koşullarda (muhtemelen intihar ederek) öldü.⁸⁰

⁷⁹ Levinson, *Ethnic Groups Worldwide: A Ready Reference Handbook*, 1998, s. 34-35.

⁸⁰ Steven E Lobell ve Philip Mauceri, *Ethnic Conflict and International Politics: Explaining Diffusion and Escalation*, Palgrave Macmillan, New York, 2004, s. 63-64; Thomas Goltz, “The Paradox of Living in Paradise: Georgia’s Descent into Chaos”, Svante

Hem Batılı ülkeler hem de RF ile iyi ilişkiler sürdürmeye çalışan Şevardnadze sayesinde Gürcistan özellikle Batı'dan önemli düzeyde uluslararası yakınlık gördü. Şevardnadze 1970'lerde Gürcistan'ın yerel komünist parti lideriyken milliyetçi Gürcü protestolarını sertlikle bastırması ve yolsuzluktan uzak durmasıyla tanınmıştı. Şevardnadze SSCB dışişleri bakanıyken Almanyanın birleşmesine Gorbaçov'la beraber yeşil ışık yakmış olması nedeniyle Batıda önemli bir prestije sahipti.⁸¹ Dış ilişkilerde bu şekilde diplomatik becerilerini göstermiş olan Şevardnadze aynı performansı Abhazlara ve Osetlere karşı pek sergilemedi. Gamsakurdia'dan pek de farklı olmayan bir şekilde bu sorunları silah yoluyla çözmeye giden Şevardnadze döneminde RF Abhazya ve Osetya konularında aynı anda bütün tarafları çeşitli kanallardan manipüle edebilen bir güç olarak daha fazla devreye girdi.

Abhazya, Güney Osetya ve Manipülatif Hakem RF

RF, Gürcüler, Abhazlar ve Osetler arasındaki sorunları Gürcistan'ı tekrar hegemonyasına almak için ustalıklı kullandı. RF zaten Gürcistan'daki iç savaşta da benzer bir rol oynamıştı.⁸² Batıdan herhangi bir yakınlık göremeyen Abhazlar ve Osetler RF'nin yönlendirmesine daha açık hale geldiler. Batılı ülkelerin Şevardnadze'ye gösterdikleri genel anlayış sayesinde, Gürcistan ordusunun ve Gürcü milislerinin Abhazlara saldırısı binlerce kişinin öldüğü ve evlerinden olduğu bir savaşa (1992-1993) neden oldu. Gürcü silahlı güçleri savaşı Abhazlara karşı gerekirse soykırım gerçekleştirme amacıyla yürüttüler.⁸³ Gürcü güçlerinin bu çizgideki saldırıları savaş sıra-

Cornell ve Frederick Starr (der.), *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia*, M.E. Sharpe, Armonk, N.Y., 2009, s.17; Christoph Zürcher, *The Post-Soviet Wars: Rebellion, Ethnic Conflict, and Nationhood in the Caucasus*, New York University Press, New York, 2007, 129; Roger O'Keefe, "The Admission to the United Nations of the Ex-Soviet and Ex-Yugoslav States", Ineta Ziemele (der.), *Baltic Yearbook of International Law*, Kluwer Law International, The Hague, 2002, s. 174; "Memorial Page of the First President of the Republic of Georgia, Dr. Zviad K. Gamsakurdia (31.03.1939 - 31.12.1993)", http://web.archive.org/web/20091027134550/http://geocities.com/z_g.geo/z_g.html (17 Aralık 2009).

⁸¹ Glenn E. Curtis, *Georgia: A Country Study*, Kessinger Publishing, Whitefish, M.T., 2004, s. 96.

⁸² Shireen T. Hunter, "The Evolution of the Foreign Policy of the Transcaucasian States", Gary K. Bertsch ve diğerleri (der.), *Crossroads and Conflict: Security and Foreign Policy in the Caucasus and Central Asia*, Routledge, New York, 2000, s. 45.

⁸³ "İlaveten, Abhazya'daki Gürcü askerlerinin başkomutanı General Georgiy Karkaraşvili 24 Ağustos'ta Sukhumi'deki Abhaz ve Gürcü halkına hitaben televizyonda yayınlanan resmi bir hitabında Gürcü askerleri tarafından "hiçbir savaş esirinin alınmayacağı", "eğer 100.000 Gürcü ölürse, [Abhaz tarafındaki] 97.000 kişinin tamamı öldürülmüş olacağı"; ve "Abhaz Ulusunun soyunu devam ettirecek kimse kalmayacak" uyarısını yaptı. [UNPO] Delegasyon[un] bu uğursuz konuşmanın bir video kaydını gördü. [İngilizce metinden Türkçeye tercüme]" UNPO Misyonu, *Report of a UNPO Mission to*

sında hayatta olan Gamsakhurdia tarafından bile soykırım girişimi suçlamasıyla eleştirildi.⁸⁴ Abhazya'da yaşayan "Gürcülerin" –ki bunların çoğu aslında Megreli- çoğunluğu Abhaz ve diğer etnik gruplara mensup sivillere karşı saldırılara destek verirken, sözkonusu Abhazlara ve saldırıya uğrayan diğer insanlara kendi canlarını tehlikeye atarak yardım eden Gürcüler de oldu.⁸⁵ Yerel Gürcüler ve Gürcü tarafında savaşan Megreller ve Svanlar Abhazya'yı terketmek zorunda kalırken, Abhazlar çatışmalara müdahil olmamış Megrellerin (ve Svanların) Abhazya'da kalmalarına göz yumdular. Abhazya hükümeti sonraki yıllarda Abhazya'daki Megrellerin Gürcü kimliğinden uzaklaşmaları için ağırlıklı konuştukları Gürcüceyi bırakıp Megrelceyi kullanmalarını teşvik etmeye başladı.⁸⁶ Bu süreçte yüzyılı aşan bir şekilde Abhazya'ya gerçekleştirilmiş demografik Gürcü-Megrel-Svan kolonizasyonu büyük oranda tersine döndü. Gürcistan bu olayı ve Güney Osetya'da yaşanan benzer süreçleri Rusların Gürcistan topraklarını işgali sırasında vuku bulan "Gürcülerin etnik temizliği/soykırımı/katliamı" gibi ifadelerle nitelemektedir. Gürcistan hükümetine göre Rus güçlerinin 1990'lardan itibaren "Gürcistan'ın bölgeleri" olan Abhazya'yı ve Güney Osetya'yı işgalleri (2008 Güney Osetya Savaşı dahil Abhazya ve Güney Osetya'daki savaşlar) sırasında Rus, Abhaz ve Oset güçlerinin saldırıları sebebiyle bugüne dek 100.000'den fazla Gürcistan vatandaşı yerinden oldu;

Abhazia, Georgia and the Northern Caucasus, Kasım 1992, Unpresented Nations and Peoples Organization (UNPO), s. 16; Karkaraşvili'nin söz konusu konuşmasının video kaydı için bkz. "The Georgian Commander-in-Chief on TV Threatens the Abkhazian Nation With Genocide", Video Kaydı, Youtube İnternet Sitesi, <http://www.youtube.com/watch?v=XzvtaZIMy98> (17 Aralık 2010).

⁸⁴ "Abhazya'daki bu baskı savaşının ve Şevardnadze'nin azınlıkların problemleri sorununu çözmeye yaklaşımının şu ana kadarki en tanımlayıcı ifadesi bir ulusal televizyon programında [25 Ağustos 1992] "Eğer Abhazya direnişini bırakmazsa, benim askerlerim bütün 97.000 Abhazı öldürecek" açıklamasını yapan Şevardnadze'nin başkomutanı 'General' G. Karkaraşvili'den geldi. Diğer bir deyişle, Şevardnadze ve katilleri bütün bir ulusu yoketmeye hazırlanıyorlar. Bu amaçla da Şevardnadze ve Karkaraşvili 100.000 Gürcüyü de feda etmeye açıkça hazırlar. İşte bu Gürcistan'ın eski komünist lideri, KGB Generali, ulusal azınlıkların ve siyasi muhaliflerinin terörize edilmesinin, tecavüze uğramasının ve soykırımının teşvik edicisi olan Şevardnadze'nin politikalarının doğasıdır. [İngilizce metinden Türkçeye tercüme]" Zviad Gamsakhurdia, "The Nomenklatura Revanche in Georgia" (Published by 'Soviet Analyst' (Editor and Publisher Christopher Story), Vol. 21, N. 9-10, 1993: 'Zviad Gamsakhurdia, the Legally Elected and Legitimate President of Georgia, Describes the Evil Revenge of KGB & the Nomenklatura'), Memorial Page of President Zviad K. Gamsakhurdia (1939 - 1993) İnternet Sitesi, http://web.archive.org/web/20091027081348/http://www.geocities.com/shavlego/zg_1d.html#TofC8 (17 Aralık 2009).

⁸⁵ UNPO Misyonu, *Report of a UNPO Mission to Abhazia, Georgia and the Northern Caucasus*, 1992, s. 16

⁸⁶ Tom Trier, Hedvig Lohm ve David Szakonyi, *Under Siege: Inter-ethnic Relations in Abkhazia*, Columbia University Press, New York, 2010, s. 69-70.

pek çoğu öldürüldü, tecavüze uğradı ve soyuldu.⁸⁷ Abhazya'daki ve Güney Osetya'daki çatışmalar döneminde Svanların geneli, tarihi coğrafi konumları ve küçük nüfusları gereği Gürcistan ve Abhazya sınırı yakınındaki Svaneti bölgesindeki varlıklarını devam ettirdiler.

Savaş sırasında Abhazya'da yaşayan Ermeniler, Ruslar ve diğer topluluklar Abhazları desteklediler. Kuzey Kafkasya'dan gelen Adıge ve Rus Kazak gönüllüler de Abhazların tarafında savaştılar.⁸⁸ Abhazlara ve Osetlere genel uluslararası anlamda bağımsız olmalarına yetmeyecek ama Gürcistan yönetimi dışında kalmalarına yetecek düzeyde kısıtlı askeri ve siyasi destek veren RF, Tiflis'in üniter devletçi ve milliyetçi tutumu sayesinde bölgedeki manipülatif hakem konumunu sağlamlaştırdı.⁸⁹ RF güçlerinin BM barış gücü olarak tarafları ayırdığı savaş sonucunda Abhazya ve Güney Osetya Gürcistan'dan fiilen (de facto) bağımsızlıklarını kazandılar. Gürcistan'ın Bağımsız Devletler Topluluğu'na 1993'deki zoraki üyeliği bu koşullarda gerçekleşti. Şevardnadze Gürcistan'daki Rus üslerinin açık kalmasına izin verdi.⁹⁰

Saakaşvili ve Geçmişten Alınmayan Dersler

Abhazya ve Güney Osetya'ya ilaveten yolsuzluklar başta olmak üzere sosyo-ekonomik problemleri çözmemesine rağmen Eduard Şevardnadze 1995 ve 2000 seçimlerini kazanarak iktidarda kalmayı başardı.⁹¹ RF'yi Avrasya enerji siyasetinde dengelemek için 1993'de başlatılan Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı projesi Batı ve Türkiye gibi ülkelerin gözünde Gürcistan'ın jeopolitik değerini arttırırken RF için hoşnutsuzluk kaynağı oldu.⁹² Şevardnadze'nin 2001'de hükümeti görevden alması yeni bir iç krize yol

⁸⁷ Bkz. örneğin, "Russian Invasion of Georgia: The Facts on Ethnic Cleansing of Georgians During the Russian Invasion and Occupation", 8 October 2008, <http://georgiaupdate.gov.ge/doc/10006704/Microsoft%20Word%20-%20Ethnic%20cleansing%20last.pdf> (17 Aralık 2010).

⁸⁸ Alexander Kukhianidze, "The Armenian and Azeri Communities in Georgia: On Georgia's Nationalities and Foreign Policies", Bruno Coppieters, A. Zverev ve Dmitrii Trenin (der.), *Commonwealth and Independence in Post-Soviet Eurasia*, Frank Cass, London, 1998, s. 115.

⁸⁹ Rajan Menon, "After Empire: Russia and the Southern "Near Abroad", Michael Mandelbaum (der.), *The New Russian Foreign Policy*, Council on Foreign Relations Press, New York, 1998, s. 142.

⁹⁰ David Lane, *The political economy of Russian oil*, Rowman & Littlefield, Lanham, 1999, s. 177.

⁹¹ Tinatin Bochorishvili, "The Problem of Corruption in Georgia", Tinatin Bochorishvili, William Sweet ve Daniel R. Ahern (der.), *Politics, Ethics and Challenges to Democracy in 'New Independent States'*, Council for Research in Values and Philosophy, Washington, D.C., 2005, s. 113-114; Adrian Karatnycky, *Freedom in the World: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties, 2000-2001*, Transaction Pub., Piscataway, N.J., 2001, s. 218.

⁹² Bertil Nygren, *The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy Towards the CIS Countries*, Routledge, New York, 2008, s. 173.

açtı. 2001'de Abhazya'daki Kodor Vadisi'nde Abhazlarla ve Svan, Gürcü ve Çeçenlerden oluşan paramiliter bir gücün çatışması gerginliği tırmandırdı. Geleneksel olarak Svanların yaşadığı dağlık Kodor Vadisi'nin Abhazya içinde yer almasına rağmen Svanların yerel direnişi sebebiyle tam olarak Abhazların kontrolüne giremiyor olmasından faydalanmak isteyen bu çok-etnikli paramiliter grubun Suhum'a uzanma girişimleri Abhazlar tarafından püskürtüldüyse de Kodor Vadisi'nin genel statüsü değişmedi. Olayın ironik yanı 1990'larda Gürcülere karşı Abhazların yanında (ve daha sonra da Çeçenistan'da Ruslara karşı) savaşmış Çeçen gerilla lideri Ruslan Gelayev'in bu kez Tiflis tarafında savaşmasıydı. Bu taraf değişikliği Kafkasya'daki yerel ittifakların değişkenliğine iyi bir örnek oluşturdu.⁹³ Kasım 2003'deki parlamento seçimlerinin şaibeli olduğu gerekçesiyle Şevard-nadze'nin istifasını isteyen Mikheil Saakaşvili, Zurab Jvaniya ve Nino Burjanadze liderliğindeki muhalefet güçleri "Gül Devrimi" olan adlandırılan Batı destekli süreçte Şevardnadze'nin istifa etmesiyle Gürcistan'ın yönetimini ellerine aldılar. Saakaşvili 2004'te yeni devlet başkanı seçildi. Saa-kaşvili, batının güçlü desteğiyle ülke içinde bir dizi sosyo-ekonomik reform gerçekleştirerek yolsuzluklarla mücadelede belli bir başarı kazandı.⁹⁴

Saakaşvili'nin en büyük siyasi başarısı 1990'lar boyunca Tiflis'le ilişkileri minimuma indirmiş olan zengin ve özerk Acaristan'ı 2004'teki küçük bir askeri güç gösterisi ve RF'nun göz yummasıyla Tiflis'in kontrolüne sokması oldu. Putin, ona teşekkür etmek için telefonla arayan Saakaşvili'ye Acaristan konusunda RF'nin Gürcistan'a bir hediye verdiğini, ama aynı şeyin Abhazya ve Güney Osetya konusunda tekrarlanmayacağını söyleyerek gelecek için bir uyarıda bulundu. Saakaşvili, kısa süre sonra Güney Osetya konusunda ilk adımını atarak sınır bölgesindeki karaborsa pazarını kapatarak Güney Osetya ve Gürcistan arasındaki tek ticaret bağlantısını kesti.⁹⁵ Gürcistan'ın Şevardnadze döneminde genelde batıya meyleden ama aynı zamanda RF'yle ilişkileri de dengelemek isteyen dış siyaseti Saakaşvili zamanında açıkça Batı ülkeleri ve kurumları (AB, NATO) lehine döndü ve RF ile aradaki mesafe açıldı. RF, Şevardnadze döneminde yaptığı gibi Gürcistan'ın bağımsızlık yanlısı Çeçenlere Pankisi Vadisi üzerinden gizli destek verdiğini ileri sürdü.⁹⁶ Gene daha önce olduğu gibi, Saakaşvili döneminde de

⁹³ Cheterian, *War and Peace in the Caucasus*, s. 337.

⁹⁴ Lincoln Abraham Mitchell, *Uncertain Democracy: U.S. Foreign Policy and Georgia's Rose Revolution*, Univ. of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2008, s. 37; Francoise J. Compañen, "Georgia", *The Colour Revolutions in the Former Soviet Republics: Successes and Failures*, Donnacha O'Beacháin ve Abel Polese (der.), Routledge, New York, 2010, s. 25.

⁹⁵ Andrei Illarionov, "The Russian Leadership's Preparation for War, 1999-2008", Svante Cornell ve Frederick Starr (der.), *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia*, M.E. Sharpe, Armonk, N.Y., 2009, s. 55.

⁹⁶ Hooman Peimani, *Conflict and Security in Central Asia and the Caucasus*, ABC-CLIO, Santa Barbara, Calif., 2009, s. 285.

Gürcistan'ın başlıca enerji sağlayıcısı konumu devam eden RF Gürcistan'a elektrik ve doğalgaz teminini birkaç kez göstermelik gerekçelerle kesti. Bu kesintilerin arkasında yatan gerçek sebep, Gürcistan'ın RF'nin siyasi taleplerine yeterince açık olmamasıydı.⁹⁷ 2005'te imzalanan bir antlaşmayla RF Gürcistan'ın Batum ve Akhalkalaki şehirlerindeki askeri üslerini boşaltmayı kabul etti.⁹⁸

2001'deki çatışmalardan sonra Kodor Vadisi 2006'da yeni bir Abhaz-Gürcü-Svan gerilimine sahne oldu. 2006'daki olayların 2001'den en azından görünürdeki temel farkı önceki olayların Tiflis'in zımnı desteğiyle başlamasına rağmen 2006'daki gelişmelerin Tiflis karşıtı bir özellik göstermesiydi. Şevardnadze'nin bölgedeki Svanlar nezdindeki eski özel temsilcisi ve paramiliter bir grubun lideri olan Svan asıllı Emzar Kvitsiani'nin Saakaşvili'nin otoritesine karşı isyan etmesi yeni Tiflis yönetimi için başka bir sınav oldu. Silahlarını bırakmayı reddeden Kvitsiani Gürcü güçleriyle girdiği çatışmadan kaçarak kurtuldu. Gürcü otoriteleri bu olayın arkasında RF ve Abhazların olduğunu ileri sürdüler.⁹⁹ Abhazlar ise Kvitsiani'nin aslında Gürcü güçlerinin Kodor bölgesine olası bir saldırısını meşrulaştırmak için çalışan bir provokatör olduğunu iddia ettiler.¹⁰⁰ Özellikle Acaristan konusunda elde ettiği başarıdan cesaret alan ve 2008'deki devlet başkanlığı seçimlerini kazanan Saakaşvili Abhazya ve Güney Osetya'yı güç kullanarak tekrar Gürcistan'ın yönetimine sokmak için harekete geçti. Gürcistan'ın uluslararası hukuka aykırı bir şekilde Güney Osetya'ya saldırısı Güney Osetya Savaşı'nın (7 Ağustos 2008-16 Ağustos 2008) çıkmasına neden oldu.¹⁰¹

RF'nun Güney Osetya ve Abhazya lehine müdahil olduğu bu savaş sonucunda Gürcistan'ın önemli bir bölümü RF tarafından geçici olarak işgal edildi. Abhazlar da süreci değerlendirerek Abhazya'nın Gal bölgesinde yıl-

⁹⁷ Brenda Shaffer, *Energy Politics*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2009, s. 44.

⁹⁸ "Russia to Remove Military Bases From Georgia in 2005", *Pravda*, 26 Nisan 2005, <http://english.pravda.ru/world/ussr/26-04-2005/8133-georgia-0/> (25 Aralık 2010).

⁹⁹ Ana K. Niedermaier, *Countdown to War in Georgia: Russia's Foreign Policy and Media Coverage of the Conflict in South Ossetia and Abkhazia*, East View Press, Minneapolis, Minn., 2008, s. 237.

¹⁰⁰ "Plenipotentiary of the President: Kvitsiani Plays the Tbilisi Game", 3 Kasım 2006, Official Site of the President of the Republic of Abkhazia, <http://www.abkhazia.gov.org/en/news/detail.php?ID=2888> (25 Aralık 2010).

¹⁰¹ Anthony Carty, "From a Unipolar World: A Post-Bush US Presidency for a Post-Western World", *Power and Justice in International Relations: Interdisciplinary Approaches to Global Challenges*, Marie-Luisa Frick ve Andreas Oberprantacher (der.), Ashgate, Burlington, VT, 2009, s. 18; Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, *Report*, September 2009, <http://www.ceiig.ch/Report.html> (17 Aralık 2010).; "Georgia 'Started Unjustified War'", 30 Eylül 2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8281990.stm> (23 Aralık 2010).

lardır tutunabilmiş olan son Gürcü kuvvetlerini Abhazya'dan çıkardılar.¹⁰² RF, uzun süredir manipülatif bir şekilde de olsa desteklediği Abhazlara ve Güney Osetlere karşı daha destekleyici bir tavır takınarak bu iki devletin bağımsızlıklarını 26 Ağustos 2008'de tanıdı.¹⁰³ Batılı ülkelerin araya girmesiyle biten savaştan sonra içeride büyük muhalefet protestolarıyla karşılaşan Saakaşvili büyük güçlüklerle de olsa yönetimde kalabilmeyi başardı.¹⁰⁴ Gamsakhurdia ve Şevardnadze'nin başarısız kalmış milliyetçi ve silahlı çözüm yaklaşımını her şeye rağmen sürdüren Saakaşvili sayesinde Abhazya ve Güney Osetya'nın tekrar Gürcistan yönetimine girmesi artık imkansızla yakın bir hale geldi.

Saakaşvili'yi savaştan önce askeri güç kullanmaması konusunda uyarılmış olan ABD'nin¹⁰⁵ Gürcistan'ın beklediği gibi açık askeri destek vermemesi Gürcistan kamuoyunda Batının ihanetine uğradıkları ve ABD'ye destek için Irak'a asker göndermelerinin karşılığını alamadıkları yönünde tepkilere yol açtı.¹⁰⁶ Savaştan sonraki günlerde Gürcistan'a askeri yardım için NATO'nun İstanbul ve Çanakkale Boğazları üzerinden Karadeniz'i özellikle uzun dönemli kullanma ihtimaline karşı Moskova tarafından doğrudan tehdit edilen¹⁰⁷ Türkiye'nin bu tür bir harekete Montreux Antlaşması hükümlerine dayanarak karşı çıkacağını göstermesi Moskova'yı memnun etti.¹⁰⁸ Türkiye'nin sıcak çatışmalar esnasında savaşın Acaristan'a sıçraması durumunda Kars Antlaşması hükümlerine göre Acaristan'a asker göndereceğini Moskova'ya bildirdiği yönünde daha sonra bazı spekülasyonlar yapıldı.¹⁰⁹ Saakaşvili'yi alttan alta suçlayan ABD'nin liderliğindeki Batılı ülkeler RF ile ilişkileri daha fazla germemek için Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO üyeliği

¹⁰² Coene, *The Caucasus: An Introduction*, 2010, s. 151.

¹⁰³ "Statement by President of Russia Dmitry Medvedev", 26 Ağustos 2008, http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2008/08/26/1543_type82912_205752.shtml (23 Aralık 2010).

¹⁰⁴ "Movement for Fair Georgia Members Demand Leader's Resignation", Rustavi 2, 15 Aralık, http://www.messenger.com.ge/issues/2256_december_15_2010/2256_news_in_brief.html (17 Aralık 2010).

¹⁰⁵ Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, *Report*, 2009; "Georgia 'Started Unjustified War'", 30 Eylül 2009, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8281990.stm> (23 Aralık 2010).

¹⁰⁶ Tony Halpin, "We Helped in Iraq - Now Help Us, Beg Georgians", 11 Ağustos 2008, *The Times*, <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article4500362.ece> (23 Aralık 2010).

¹⁰⁷ "Rusya Faturayı Türkiye'ye Kesti", 28 Ağustos 2008, *SkyTürk*, <http://www.sky-turkonline.com/news.jsp?c=1&newsId=74743> (17 Aralık 2010).

¹⁰⁸ "Rusya: Montrö İçin Türkiye Eleştirilemez", *TürkTime.Com*, <http://www.turktime.com/haber/Rusya-Montro-Icin-Turkiye-Elestirilemez/33202> (17 Aralık 2010).

¹⁰⁹ "Türkiye, Acaristan'a Asker Çıkaracaktır", 24 Aralık 2010, *Vatan Gazetesi*, <http://haber.gazetevatan.com/Haber/348783/1/Gundem> (29 Aralık 2010).

konularını fiilen askıya alarak RF'yi yatıştırma yoluna gittiler.¹¹⁰ Güney Osetya Savaşı'yla oluşan yeni ortam günümüze dek değişmedi.

Sonuç

Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra Kafkasya uluslararası güvenlik açısından artan bir öneme sahip olmuştur. Çoketnikli bu bölgedeki yerel gelişmelerin daha geniş bölgesel ve uluslararası sorunları tetikleyebilme kapasitesi vardır. 2008 Güney Osetya Savaşı bunun en güçlü örneği olarak görülebilir. Söz konusu savaşın başlatıcısı olan Gürcistan'ın etnik, politik ve tarihi gerçeklerinin daha derin ve geniş bakış açılarıyla çalışılması bu ülkede ve yakın coğrafyasındaki çatışmaların daha iyi anlaşılmasına ve çözümlenebilmesine belli bir katkı sağlayabilecektir. Ayrıca gelecekteki krizlerin öngörülebilmesi görece kolaylaşabilecektir. Bu bakış açısından hareketle, bu makalede Gürcistan'daki Gürcü, Zan (daha ziyade Megrel) ve Svan etnik gruplarının sosyo-politik bir incelemesi yapılmıştır. Söz konusu halkların tek bir Gürcü/Kartvel nitelemesinin ötesinde daha spesifik etnik ve tarihi karakteristikleri olduğunun altı çizilmiştir. Genelde Kafkasya özelde Gürcistan konusundaki araştırmaların Zan ve Svan faktörlerini de göz alarak geliştirilmesi daha fazla nüansın görülebilmesine olanak sağlayabilecektir. Günümüzde etnik Gürcü unsurunun baskınlığıyla şekillenen Gürcistan coğrafyası Zan, Svan, Abhaz, Oset, Ermeni, Azeri vd. öğeleri barındırması ve/veya onlara komşu olması nedeniyle gelecekte de çoketnikli bir gidişata sahip olacaktır. Bu faktör bölgedeki gelişmelerin incelenmesinde her zaman göz önüne alınmalıdır. Tiflis yönetimleri başta olmak üzere diğer ilgili bölgesel ve uluslararası aktörlerin Gürcistan'ın çoketnikli karakterini gözetenek Gürcü milliyetçisi söylem ve eylemleri cesaretlendirmemeleri bölgede mevcut ve potansiyel etnik temelli çatışma risklerinin azaltılmasına ve bölgesel barışın kurulmasına fayda sağlayabilecektir.

¹¹⁰ "US Cools on NATO Path for Georgia, Ukraine", *AFP*, 25 Kasım 2008, http://www.google.com/hostednews/afp/article/ALeqM5jPNwyT7mPPq9Zha916Fmv_Xhr82g (29 Aralık 2010).